

6. Epistolar

Brief von August Hermann Francke an Cotton Mather.

**Francke, August Hermann
Grischow, Johann Heinrich**

Halle (Saale), 19.12.1714

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-8035

Wtr. motz J. F. Mayer: ist ein Hül einer Schrift gerbers.

396

D 121/7 : 147 - 159
172 - 212

9) Epistola a Grishore, not
b. Frickii scripta d. Cott. Ma-
them, Boston. in America
Theologum.

D 121

Viro maxime Reverendo atq. Am-
plissimo

D. Ottone Mathero,

Eclesiae Christi Bostonensis in
America Ministro fidissimo
Augustus Hermannus Frickius
uberrimam in Christo salutem
dicat.

Litteras tuas, die 10 Januarii
1712^{mi} ex India Orientali ad
me datas, una cum adjunctis libel-
lis et nummo aureo ad di. Aprilis
1713 rectissime accepi. Illae au-
tem, quas die 26. Maji 1711 abs Te
missas esse, scribis, ac quarum
exemplum istis incluseras, mi-
hi nondum sunt redditae. Sane
ingenti me gaudio adfecerunt
binæ istae litterae tuae, tum
propter donum ex tam remotis
regionibus prae se ferentem atq. opi-
nionem meam Orphanotropheo
nostro oblatum, librosq. mihi
destinatos, tum praecipue eam
ob causam, quod inter eos, quibus
causa Dei his temporibus cura

cordis est (quorum multos per
divinam gratiam novi) et Te esse
intellexi. Quod ipsum partim li-
bris, ad promovendam Christi cog-
nitionem abs Te conscriptis, per-
spexi, partim ex sanctorum vo-
luptate, quam ex institutorum
nostrorum, ad eundem finem
spectantium, delineatione Te
cepisse, verbis pluribus narra-
re non immerito ~~inde~~ iudicavi.
Hinc factum est, ut compella-
tio tua, qua in aliquo libelli
prafatione ad indefessam Operis
Dei continuationem me cohor-
taris, imprimis autem prece-
piam vota, qua pro me meorum
collegis ac Orphanotropho
nostro litteris tuis munusasti,
quaeque quotidie abs Te ad Deum
fieri adfirmas, animum meum
meorumque collegarum ad lau-
dandam inenarrabilem coelestis
Patris bonitatem mirifice exci-
tarint. Pro quo Divino beneficio
et quod istam Tibi mentem induit,
Ipsi iterum iterumque gratias ago,
et ut eandem mentem Tibi perpe-

173
tuam esse jubeat, atq; in ampli-
ficando illuc etiam locorum
Christi regno in dies magis magisq;
desigat ex animo pollex. Quam
jucunda igitur Tua mihi fuerunt
litterae, tam vehementer doleo,
quod pro eo, ac debui, illis respon-
dere adhuc haud potuerim. Tanta
nimirum negotiorum multitu-
dine, (quod vere adfirmare pos-
sum) adhuc distentus fui disti-
nens, ut, nisi Deus Optimus
Maximus sua ^{mea} singulari gratia
suffulset confirmaretq; succum-
bendam mihi jam pridem fuisse.
Atq; in laborum meorum per-
functione, imprimis etiam in
responsionibus ac amicorum
epistolas, aliter mihi usu venire
solet ac torrenti, qui ea, quae
in strepitu sibi potissimum ob-
via habet, seum rapit, cetera
autem suo loco imota ac intacta
relinquit. Hinc praeter destina-
tionem meam fit quam sapie-
sime, ut eorum, quos alioquin
carissimos habeo, epistolis sero
respondeam: quod idem et Tuis

Kir maxime Reuerende, litteris acce-
dit. Quamobrem Te maiorem in
modum rogo atq; obtestor, ut pro
beneuolo, quo es in me, animo diu-
tiori silentio meo ignoscere
et hanc seram responsonem melio-
rem in partem interpretari haud
dedignere. Et autem fortitatem
meam quodammodo compensem,
De statu rerum nostrarum pra-
senti, quippe quem Te fuisse velle,
facile intelligo, paulo fusius scri-
bam, illudq; Tibi me gratissimum
facturum, plane persuasus sum.

Miraberis siuo Kir maxime
Reuerend^e, laudabiq; de novo
summam Dei providentiam,
ubi ex iis, quae consequentur, cognos-
ceris, quod instituta nostra in
longe ampliore statu de-
ducta sint, quam in ^{quo} tempore
fuerunt, cum libellus, vestigia
adhuc viventes Dei inscriptus
ab interprete autem Pl. Rev.
Antonio Guilielmo Boehmio
Pietas Hallensis dictus lingua
Anglicana in lucem exiit. Quod
enim primum ad Orphanotropham
attinet,

attinet, in hoc ipso, vel ut expro-
 fatione, Diti libelli epitoma
 (Anglice abstract) praemissa, ad pa-
 vel, trecenti et sexaginta homi-
 nes eotempore vidu fructi
 sunt, nunc vero eorum numerus
 ultra centum adauctus est,
 quibus et prandium et coena
 quotidie paratur. Sunt nimi-
 rum hodie centum pueri or-
 phani, puellae triginta, tirores
 in officina typographica, libra-
 ria, pharmaceutica, cum famili-
 anullis, accond^{mo} ministrantibus
 viginti quatuor; quibus ~~omni~~
 omnibus praeter prandium et
 coenam jentaculum quoque et
 amictus necessarius porrigitur.
 Ceteri convictores sunt partim
 Theologiae Studiosi, partim
 etiam Scholares, qui scholas
 Orphanotrophis frequentant.
 Ex his centum et quinquaginta
 Theologiae Studiosos Ordina-
rios convictores dicimus, quod,
 cum in convivium recipiuntur,
 certis ipsis locis in mensis
 assignetur, ea quidem lege, ut.

ad testandum gratum animum
singulis diebus duas quique horas
vel ~~per~~ juventutem in scholis
nostris doceant, vel sermones
publice habitos, alias ad publicam
utilitatem spectantia describant.
Ex his duodecim sumtibus Angli-
canis hucusque aluntur, quos An-
nam, Magna Britannia Regi-
nam, ~~que~~ gloriosissima memoria,
suppeditasse, post ipsius obitum
demum revivimus. Pro hoc au-
tem beneficio ad discedam docen-
dam linguam Anglicanam et
vertendos libros Anglicanos
in nostram Germanicam, et Ger-
manicos in vestram Anglicanam
obligati sunt. Unde istarum con-
victus et societas nomen Mensa
Anglicana sortita est. Reli-
qui Theologiae studiosi et Scho-
lares Extrordinarii adpellan-
tur, qui circa meridiem paullo
vilioribus, quam isti, ad exple-
dam tamen famem sufficientibus
cibus papuntur. Horum in
numero non iidem quotidie
sunt, sed illi duntaxat, qui, cum
in Orphanotropheo prandere

175
volunt, hora matutina septima
nomina sua certo Theologia (andi
dato profitentur; id quod omnibus
omnino Theologia Studiosis, nisi
quis forte mala fama sit, cunctum
est. Unusquisque autem die pro cen-
tum et quadraginta quatuor
victus paratur: quem numerum
qui excedunt, inter primos sequen-
tis diei convictores referuntur.
Ita fit, ut pauperes quique, si non
omnibus, plerisque tamen diebus
prandium, idque profus gratis-
sum, habeant. Pro hoc ipso enim
hi convictores extraordinarii
ad nullum plane officium pro-
standum obstricti sunt. Seve-
ram ex eisdem Theologia
Studiosis quadraginta quatuor,
ex scholaribus autem centum
ad Ophanotrophei mensam
idem admittuntur, hoc tamen
discrimine, ut omnes tunc ha-
beant locum cibum et ordina-
rium, pro quo Studiosi (scho-
lares et hic plane gratis re-
cipiuntur) unam quotidie ho-
ram vel partem instituendi, vel

certo penso describendo impendere
debent. Quanyquam autem in tanta
convictorum multitudine quo-
tidie plures vel pauciores deside-
rari solent, qui vel ab morbum,
vel iter vel ~~ab~~ alias causas pra-
esto non sunt; nihilominus tamen
omni tempore pro completo con-
victorum coetu cibi preparantur.
In absentium ergo loca, siue
isti fuerint ordinarii siue extra-
ordinarii, in coena certum locum
habentes, ex expectantibus sub-
stituuntur, quatenus sedes vacant.
Expectantes vero eos appellamus,
qui impetrata a nobis venia
a fores coenauli praestolantur,
absentium vires expleturi. Ho-
rum omnium (qui in presenti
circa meridiem sunt quinquaginta
studiosi, sub vespere
autem centum et sedecim, ex scho-
lares septuaginta duo) nomi-
na certa schedula inscripta ex-
stant. Quamprimum ergo de
vacantibus quibundam locis
comperitum est, illi tridinium
infrant, quos eo tempore ordo
tangit, id quod a publica nomi-
num

num recitatione quovis facile
intelligit. Discedente uno alter
rore ordinario, in eorum con-
silio Theologiae Studiosi ex parte
extra ordinarius et expectanti-
bus convictoribus interrogantur
quorum de industria in littera-
rum et pietatis studio progre-
ssus ex inspectoris mensurarum
vel alius cuiusdam fide digni
commendatione nobis innuit.
Cum vero hoc institutum, ut
ex hactenus dictis liquet, adeo
tantum attineat, qui ipsi pra-
sentes adeoq; sano corpore sunt,
ut aedere in Orphanotrophium
ad cibos capiendos possint, pau-
cis adhuc indicabo, quae divina
providentiae auspiciis in
agrotantium commoditatem
aveserint. Horum quidem
jam ab initio ratio a nobis
semper est habita, nunc autem
multo melior haberi potest.
Erit nimirum a nobis est jam
anno 1713 vinea, non procul ab
Orphanotropheo in aperto campo

lita, cuius in anteriore parte
domus erat, quam anno 1708 agro
tantum usui accommodandam
curavimus, et nunc *Hospitium*
appellamus. Si quis ergo ex pueris
nostri orphanis in morbum
incidit, ex orphanotropheo in
has aedes deportatur, et quotidi-
e ab ordinario Medico visitatur.
Medicamenta necessaria ex me-
dicis praescripto applicantur, ubi
salubrior, si quos aegrotus
capere potest, preparantur.
Adest et femina praesto, quae
aegrotis ministrat. Theologiae
Studiosi et scholarum nostrorum
alumni, de quorum egestate no-
bis constat, iisdem conditionibus
recipiuntur. Immo nonnunquam
peregrini opificum administratio-
ne hoc beneficio fructi sunt, et
haec ratione convalescent,
quibus alias absummam ege-
statem et miseriam, in qua
a magistris suis et reliquis ho-
minibus deserti decubuerant,
periculum fuisset; qui ipsi de-
inceps praeter ceteros grato animo
collata in se beneficia agnove-

177
runt. In his aedibus veteranus
quidam Theologus studiosus
certum ~~con~~ conclave habitat,
cui negotium datum est, ut agri-
^{antes} ~~tas~~ inspectet, cum ipsis orietur
cantet, et quae singulis diebus
contingunt notatu digna, certo
libro inscribat. Certus autem eo-
rum, qui heic sustentantur, al-
curantur, numerus statui non
potest. Quo plures autem adfunt,
eo maior est illo tempore con-
victorum numerus: siquidem
horum aegrotantium locum, quem
quisq. in Orphanotropheis tri-
nio habet, non vacare, sed ab
expectantibus, ut paulo ante
indicatum est, occupari sinimus.
Ceterum in scholarum nostrarum
alumnis, qui parentum suorum
suntibus apud nos aluntur, pe-
culiare Hofocomium est, in quo
aegrotantes curantur. Puellas
etiam orphanas in suis, quas
habitant, aedibus certum con-
clave habent, aegrotis destina-
tum. Haec sunt, quae de exter-
na pauperum in Orphanotropheo
nostro sustentatione scribi oportet.

fere luduasi. Cujus quidem divini
beneficii tanta omnino magnitu-
do est, ut paterni^{am} Summi homi-
nis providentiam, qua in eos se
prodit, admirari potius, quam pe-
nitius cognoscere meum Deum
timentes quique possint. Non autem
in his externis augendis divina
providentia subsistit, sed in spiri-
tualibus etiam et ad animarum
culturam spectantibus, benefici-
ficiis multo mysticior facta est.
Schola enim Ophahatrophi,
in qua juventutis ad vitam Chri-
sti cognitionem, partim etiam
simul ad litterarum studia tra-
ditur, ita adaugetur, ut si hodie
num discipulorum praecipientiumque
numerus cum eo, quam supra
dicto tempore habuit, compara-
veris, ingentem aurescentiam facile
fieri animae resurus. In Germa-
nia enim schola (qua ita a nobis
dicitur, ut distinguatur ab ea, in
qua lingua peregrina et disci-
plina doceatur, quam a potio-
ribus lectionibus Latinam de-
nominavimus^{mus}, et post paulo
relinquimus) nunc per classes
triginta duas una cum orphanis
supra nominatis alii etiam puli
puellique

178
puellae plus minuse mille sex-
centi ab octoginta sex praecepto-
ribus in praecipuis Fidei Christianae
capitibus, nec non in Calligra-
phia et Arithmetica et quidem
plerique gratis, reliquis autem
pro exiguo admodum diducto,
insolentur. Hanc scholam
inspicit quidam verbi Divini
Minister, qui in hoc negotio ex
praeceptoribus senioribus duos
sibi ministros adaptavit. In
Latina schola lingua Latina
per octo, Graeca vero et Hebraica
per sex ordines docetur. Prate-
rea Theologia, Historia Geo-
graphia, Rhetorica, Logica, Mu-
sica vocalis, Calligraphia, Ar-
ithmetica et Mathematicae ru-
dimenta inculcantur. Discipuli
in hac schola hoc tempore sunt
amplius trecenti, quos inter
ex ipsis etiam Aphanis nostris
illi cooptantur, quibus feliciter
ingenium Divinitus datum
est. Ceteri partim sunt cives Hal-
lenses, partim peregrini, non
tantum ex plerisque Germaniae
nostrae provinciis huc vel misi

vel profecti, sed etiam ex
quoz, Britanni, Batavi, Hel-
vetii, Hungari, Suedi, Livoni,
Poloni alii. Quorum itidem
plerique gratuita institutione fru-
untur, ceterorum quique sextha-
ceros (quorum quing. libram
Anglicanam unam fere aequant)
Didactici annui loco solvunt. Prae-
ceptores in hac schola sunt vigin-
ti sex, inspectores duo; nimirum
supra dictus verbi divini Mini-
ster, et quidam Theologiae Condi-
datus.

Quatuor quatuordecim utriusque
scholae, Germanica videlicet et
Latina, lustrationes in publico
Orphanotrophei auditorio ha-
bentur, quibus praeter eos, qui ex
Professoribus, Senatoribus, Ec-
clesiae Ministris et civibus libe-
ratis Halensibus invitati com-
parent, studiosis quibuscumque inter-
esse licet. Finita quaque lustra-
tione alumni omnes a Praecep-
toribus suis in auditorium modo
dictum deducuntur, ibique ad gra-
tiam collatorum in se duorum
beneficiorum agnitionem, ad in-
dustriam in discendo, ad obedi-

179
tiam erga magistros ac serium
pietatis studium sermone pub-
lico a me excitantur. Quos facto
libelli, ejusmodi fere, ut Tui ad
nos misisti, et similia vel spira,
pruna, poma aliave id genus
esculenta, quae praefens anni
tempus exhibet, singulis a me
et duobus inspectoribus distri-
buntur. Quibus munusculis in-
struti laeti hilaresque, parvuli
imprimis, domum se recipiunt.
Alio die praefatores universi con-
vocantur, quos ad diligentiam
fidelitatemque in officio suo cir-
cumpectionem in quotidiana
cum discipulis consuetudine, pru-
dentiam in reprehensionibus
et castigationibus, imprimis
vero ad finem Dei timorem
et poeae, sine quibus labor
eorum irritus foret, exhortor.

Augescentibus autem in Orphanotropheo convictoribus ac in
schola ejus utraq; alumnis, spa-
tium deesse coepit. Hinc anno 1709
pro puellarum Orphanarum ha-

Aitaulo, earumque ac ceterarum
ex urbe Hala et suburbis huc
confluentium scholis, penultimam
domum, pedes sexaginta longam,
triginta quatuor latam, et tres
contignationes altam extruere,
necesse fuit. Qua occupata effi-
ci in prioribus aedibus non mediocre
spatium lucrati nobis videba-
mur, nihilo tamen scilicet parvo
interjecto tempore, denuo in an-
gustias redacti, de tentoriis
nostris latius extentendis cogi-
tare debebamus. Erant in Orphe-
notrophio tria spatiosiora
conclavia, quorum in uno Theo-
logiae studiosis collegia et per
hebdomadam duabus horis sermo-
nes publici utriusque sexus homini-
bus, huc tanquam ad publicum
Oratorium aut templum sponte
commitantibus, a me habebantur.
In duabus reliquis convivores
coenabant. Deficiente ergo scholis
habendis spatio adhuc alias
aedes adificare animum induximus,
ut, ad auditorio illo coenaulo-
rum

ex anterioribus adibus in hase
 novas translato, majus spatium
 curaremur. Hujus domus ad 1700
 extrui coepta transactis bien-
 nio perfecta longitudo ducentis,
 latitudo quadraginta pedibus
 constat; altitudo autem, effusum
 anterioribus sic dictis Orphano-
 trophi, cujus dextro lateri an-
 nexa est, altitudinem ubique con-
 venit, ex parte tamen ~~duabus~~
 duabus tantum, ex parte autem quatuor
 confignationibus, absolute.
 In inferiore adium parte dimidia
 coenaculum est, centum pedes
 longum, latitudine eadem, qua
 totum aedificium; altitudinem au-
 tem viginti pedum; tanta fere
 quantam duae alioquin config-
 nationes habere solent; ut ideo
 ut ciborum vapores eo melius
 dispelli possint, nec convivores
 inter commedendum incommo-
 dent, quippe qui universi, quos
 supra recensuimus, (si a puellis
 orphanis anullis, utpote qui-
 bus peculiaris Fridinium est, dis-
 cesseris) hoc conclavi congregat

simul accumbunt. Huic coenaculo
in altera parte dimidia propina
est culina, officina pistoria alias
conclavia, usibus oeconomice
accommodata. In secunda adiu
parte superiore reperitur audi
torium, in quo lectiones Theologi
cae et publica adhortationes,
de quibus diximus supra, habentur.
Aequale latum est ac modo
dictum coenaculum, octo autem
pedes illo altius, et quinquaginta
longius, adeoque totius aedificii
partes quadrantes absoluit, omnesque
capit scholarum nostrorum alumnos
et praecipuos, quorum ^{num} sunt
duo millia et amplius, qui post
lectiones scholarum publicas,
quemadmodum modo diximus, in
eo simul congregari solent. Reliqua
hujus aedificii conclavia praeter
alias quidam pueri Anglicani
tenent, qui partim Orphanotrophii,
partim Paedagogii
Regii de quo locebatur sumus in
fra) Scholas frequentant, atque
hinc ista adiu regio, Das
Englische Haus, id est, domus
Anglicana appellatur.

181
Auditorium ~~proferam~~ pristinum
et duo coenacula in anteriore
Orphanotropheo, partim scho-
lis habendis, partim locandae
Bibliothecae ~~apfale~~ aptatae sunt,
quae quorundam moribus et
Donationibus testamentariis
ad aliquod voluminem millia
excrevit, et nunc quatuor quo-
tidie horas studiosae juventuti
patet.

Jam quidem Dominus ita no-
bis habitacula dilataverat,
ut discipuli haberent, ubi de omni-
pienda pietatis et bonorum lit-
terarum studia converirent:
Deerant autem adhuc musae
et cubitula, in quibus illi, qui
ex peregrinis locis huc convo-
cant, studia sua privatim tra-
dere et dormire possent. Dis-
persi erant Scholares per Glau-
cham (quod est suburbii nomen,
quo habitamus, moenibus ci-
vitatibus Halae contiguis) in
diversis et partim ab Orpha-
notropheo remotioribus adi-
bus: unde non exigua non tantum

incommoda, sed damna etiam ad
illos secundabant. Quibus igitur
cum mederi cuperemus, non alia
via nobis inlunda videbatur,
quam ut in eorum gratiam pe-
culiorem etiam domum urare-
mus, construendam. Hoc consilium,
quo anno superiore cepimus, Deus
Opt. Max. ita secundavit, ut eo usque
jam perfecta sit, ut proximo vere
inlunte occupari a Sictis Scho-
laribus possit. In hoc aedificio Scho-
lares aliquot eodem contubernio
iungentur; quibus (veluti iam inde
ab initio scholae factum est) ex pro-
ceptoribus unus praeficietur, qui
tempore a lectionibus publicis
(quae, ut paullo ante meminimus,
in aedibus Orphanotrophi habentur)
vacuo eorum vitam et mores in-
spectet, studia dirigat, ac hora
matutina quinta, ubi e somno
expergiscuntur, et nona vesperti-
na, antequam ad lectum sese con-
ferant, scripturam sacram
cum ipsis tractet, precibus funden-
dis eos praelet. Et cum ex his paucis
adulescentibus multi parentum
suorum

suorum sumptibus hic vivant, cer-
 tus oeconomus, non in Orphanotro-
 phico, sed alia quadam domo
 in suburbio nostro constitutus
 est, qui statuto pretio victum
 ipsis curet: quae ex re si quid lu-
 cri existit, non ad Orphanotrophe-
 um, sed ad ipsum oeconomum re-
 dit. In novis, modo dictis elve-
 re proximo occupandis, adibus
 huic oeconomus triclinia, con-
 clavia attribuentur. Atque ita
 adolescentes eo commodius in po-
 sterum et habitabunt et coe-
 nabunt. Reliqui pauperiores
 mensa extraordinaria in Or-
 phanotrophico, ut jam supra
 monuimus, gratis fruuntur.
 Per activos et autumnos de
 currentis huius anni menses
 in exstinguendis duabus adhuc
 aliis domibus occupatis fuimus,
 quarum altera juxta dextrum,
 alteram vero ad sinistram mo-
 do dictarum adium latius creta
 est. Tria ista aedificia, ita in-
 ter se nexa, longa sunt quadrin-

Culina aliisque ad hoc negotium necessariae
 conclavia

gentos, lata autem quadraginta
pedes, et quing. contignationes
alta; atq. e longinquo spectanti-
bus una quasi domus videntur.
De fine ac usu utriusq. relictio-
nis domus hac cognoscit. Diximus
supra, quod Studiosi Theologiae
dinaria mensa in orphanotrophe
fruuntur, duas quinq. horas quoti-
die juventutem formore ex officio
officio terantur. Quum autem
multi ex scholis inferioribus
in academiam nostram Frederi-
cianam perveniant, humaniori-
bus, ut vocantur, studiis, vel ipsi
non satis imbuti vel facili me-
thodo ea alius Fradere nescientes,
in adoptandis praeceptoribus ma-
gna nobis difficultas sapissime
objecta fuit. Hi quos de nos for-
san nacti, aliquamdiu habuimus,
vel a parentibus domum revo-
cati, vel a patronis ad officium
publicum postulati sunt; atq.
ita nos in pristinam difficulta-
tem de novo implicati fuimus.
Qua igitur ut nos liberaremus,
jam ante aliquot annos, deo

f in quod nonnulli theologia cultores
adsumunt,

1837
adjuvante, certum praceptorum
Seminarium constituimus, eum
in finem, ut per integrum biennium
ad docendas in Orphanotropheo
et Pädagogio Regio meliores
litteras praeparantur, atque sic
praeparati ~~tres~~ ^{ar} minimum
annos scholis nostris operam
suam addicerent. Prosperavit
Deus illud quoque consilium, ut ex
hoc seminario non pauci pro-
derint, qui nullo cum fructu
studiosa juventuti praefuerunt,
et partim adhuc praefunt. Neque
vero ad nostras tantummodo
scholas, sed alia quoque Gymnasia
et ludos litterarios intra et
extra Germaniae fines dicti
seminarii usus redundavit. Sapi-
sime enim ~~non~~ ex nostris in-
stitutis praepores domesticos
et publicos a patronis petuntur,
a nobis vero, quoad fieri potest,
promptissime mittuntur. Unde fit,
ut, qui hinc ex usu jam habitum
docendi sibi acquisivere, alibi
locorum eo majori cum emolu-
mento atque adplausu juventuti

A exiguis hucusque fuerit,
adeoque ex nostris scholis suffe-
ant, eorum numerum

praeipiant. At vero cum consuetus
studiosorum in hac seminatio-
nis non mediocriter augere de-
cevimus. Quorum igitur in studia
ac vitam ^{ut} eo melius inspicere ac in-
quiri possit, ex his illi, quorum
confutandum est egestatis, aut quo-
rum saltem ~~et~~ se et reliqua vitae
conditio, alterutra domo iugen-
ter. In alteram domum itidem
insignem Studiosorum numerum
adesistere animus est, ut linguis
studij sacris, imprimis etiam
exercitijs coteretur, ad quae in
scholis nostris germanis occasio
ipsis praebebitur, ad functiones
Ministerii Ecclesiastici, moderan-
tibus quibusdam Inspectoribus,
se se praeparant. In ipsa quidem
Academia nos Theologia Pro-
fessores hunc scopum nobis propo-
situm ex officio habemus, ut Theo-
logia Studiosos ad munera ecclesi-
astica praeparemus, nec defuerunt
unquam ex auditoribus nostris,
quos auxiliante Divina gratia
ad istum scopum feliciter perdux-
imus. Enim vero cum Theologia
Studiosorum

184

Studioforum in Germania nostra
 ea ^{sit} ~~est~~ conditio, ut plerique propter
 egestatem in academijs diutius sub-
 sistere haud queant, sed ante, quam
 studia eorum maturitatem con-
 seuta sint, discedere cogantur, huic
 incommodo hac ratione occurre-
 re cupimus, dum certum numerum
 ex eiusmodi studiosis, qui aliquam-
 diu Theologiae operam jam dedierunt
 diligentiamque suam et vitam probi-
 tatem nobis testatam fecerunt,
 ad hoc institutum seligere illique
 studia in hac academia longius
 prosequendi subsidia procurare,
 animum induximus. Ita per di-
 vinam gratiam futurum esse
 confidimus, ut omni tempore ta-
 les in promptu habeamus sacri
 Ministerii ac muneris scholastici
 Candidatos, qui Deo occasionem
 offerente, tanquam fidei operarii
 in messem extrahi possint.

Huic instituto simile est aliud,
 quod jam ante hos duodecim, et
 quod excurrit, annos coepit, et
 Collegium Orientale Theologium
 dicitur. In hac ipsum initio duode-
 cim Theologiae Studiosi selectio-

ribus ingenius praedit, qui aliquot
aliquot iam annis in litterarum
studia ac vera pietatis exerci-
tium iniubuerant, cooptaban-
tur, eo quidem consilio, ut Theo-
logiam et linguas Orientales,
ordinis Theologici praescripto
ita excolerent, ut non tantum
alios Theologiae studiosos
linguas et disciplinas docere
posset, sed digni quos evaderent,
quibus maxime ardua munera
ecclesiastica et academica ali-
quando demandarentur. In Orpho-
notrophio primum musa habue-
runt sua, paullo autem post ob
conclavium penuriam in ipsa
urbe Hala conductas a nobis
ades habitare coeperunt. Stu-
dia sua sub Joannis Henrici Mi-
chaelis Graeci et O. O. L. L.
Profes. Publici Ordinarii, Directo-
re, inspectante simul Joanne
Siberkovichio Philosophiae tum
temporis Professore Extraordi-
nario, et postea Georgii, cle-
ricissimi Principis Danici,
in Anglia concionatore au-
lio, jam beate defuncto, exco-

185
luerunt. Accesserunt huc circa
illud tempus studiorum causa
quing. iuvenes, natione et patria
Graeci, qui quum iidem Orpha-
nographi similibus hinc ale-
rentur, isti coetui iungebantur.
Hinc quidam ex nostris occasio-
ne adificanda Graeca linguae
hodiernae vulgaris, quam populi
κρην seu κρην illi vocant, opportu-
ne sibi ablata, sedulo usi sunt.
Inprimis autem b. Trubechovius
intra aliquot mensium spatium
tantam huius linguae sibi ac-
quisivit facultatem, ut non
modo satis scite loqueretur, sed
Grammaticam etiam (cui Orpha-
stasius Michael Mauro, reliquo-
rum Graecorum ^{natus} ~~natus~~ quidem
minimus, sed ingenio praeceteris
maxime pollens, epistolam bene
longam subiunxit) Ederet, alios
aliosq. huius linguae Graeca ver-
bos doceret. Et Graeci autem
tres in lingua Graeca vetusta
(κατα παλαιαν illis dicta) quippe
quam isti ignorabant, institue-
bantur; in Latinam vero igno-

notam omnibus, omnes innumere
necesse habebant, donec, ea ipsa
mediocriter comprehensa, publicas
lectiones frequentare possent. In:
ferim collegii huius alumni ordi-
narii non tantum aliis Theologiae
cultoribus linguas Orientales et
disciplinas philosophicas praelege-
rent, sed et in adornanda accu-
ratissima, ac notis criticis locis
parallelis accommodatissimis
refertissima, Bibliorum Hebraico-
rum editione, Professore Michae-
lis moderante, fuerunt occupati,
qua quidem Biblia jam pridem
sumptibus Orphanotrophici im-
primi coepta, at ab varia obsta-
cula nondum plane exarsa sunt:
fore tamen speramus, ut intra
anni spatium penitus absolvan-
tur. Quibus editis, ad studium
Biblicum Hebraicum digno tra-
ctandum, non exiguam inde faciem
Theologiae cultoribus praeberi
iri, adeoque huius collegii usum in
Ecclesia Dei vel inde uberimum
futurum, confidimus. Acredit,
quod istorum alumnorum pluri-
que jam aliquot annis Ecclesiae
Dei

186
H. 1221: 2
Iei partim in Germania nostra
partim in exteris regionibus publi-
ca munera obluendo utilem operam
praestiterunt. Ex quibus praecipue
nominare placet Christianum Be-
nedictum Michaelis, supra dicti
Professoris agnatum, qui postquam
de studiosa juventute pluribus
annis Graeca, Hebraica Rabbinica,
Syriaca, Arabica, Aethiopica
docendo optime meritus fuit, a
Serenissimo Rege nostro Pro-
fessor Philosophiae Ordinarius
constitutus est, et cum cognato
suo (qui ex anno 1709 Theologiae
quoque Professor Ordinarius est) in-
perficiendo opere biblico potissimum
nunc defudat. Atque autem, postea-
quam ante aliquot menses ulti-
mus huius collegii alumnus ad offi-
cium publicum promotus fuit, cer-
tis de causis novos in illud non-
dum adfuerimus, suo tamen, et for-
san Deo ita adveniente, primo
quoque tempore alios cooptare co-
gitamus.

Habes, Vir maxime Reuerende,
pleraque Orphanotrophei nostri
instituta: quae cum ad tot paupe-
rum minorum adultiorumque susten-

lationem et institutionem in cog-
tione et timore Domini, ac bonis
artibus, adeoque ad divinae gloriae am-
plificationem spectent, omnes omnia
homines hanc misericordiam coelestis
Patris providentiam benignitatem
submisso animo venerari merito
debent. At vero, cum plerique coeci
multi etiam malitiosa ac invida
mente laborent, mirum non est,
quod ab illis haec omnia parvisiant
ab his autem contemnantur, et tan-
quam noxia damnentur. Inter ipsos
verbi divini ministros, prohi dolor!
non defuerunt, qui verbis et scriptis
nibus acerbis hae divina pro-
videntiae monimenta perstringere
non erubuerunt. Quibus ad vindi-
candam, non nostram, (quippe cui
haud velificamus) sed Summi
Aminis gloriam scriptis apolo-
geticis respondendum aliquoties
fuit. Qua occasione praeter horum
maledicorum Destinationem et
opinionem factum est, ut multis
hominibus de his institutis eorum
vera ratione innotuerit, quibus
alioquin illa plane ignota fuerant
et forte mansissent. Atque multi
gaudium, quod ex horum instituto-

187
rum descriptione et defensione ce-
perant, testaturi dona sua pijs pre-
ciis ac votis quasi involuta,
multi etiam liberos suos in scholis
nostris educandos miserunt.

Atque pauci hac instituta ipsis
aulis suis contemplatum ex ipsis
etiam remotioribus locis aues-
serunt praesentem divinam benig-
nitatem admirati nobiscum hila-
ri ore laudaverunt. Ita Deus impios
inimicorum nostrorum conatus
non tantum irritos reddidit, sed in
operis sui emolumentum, et ampli-
ficationem credere iussit. Cujus rei
adhuc illustre exemplum narra-
bo. Cum anno superiore inunte
Fridericus Rex noster dementis-
simus, cuius sub sceptro institu-
ta nostra inchoata et eo usque
non sine ipsius voluptate conti-
nuata fuerant, diem obiret
supremum, et filius unicus Tri-
dericus Guilielmus ipsi in regno
succederet, malevoli quique
de nostris institutis nunc
actum esse clamitabant, ante
victoriam quasi triumphantes

Enim vero, etsi ex quorundam
bonorum etiam, narratione
jam antea nobis innatuerat,
Principem, quorundam malevo-
lorum criminationibus inductum
nimis clementer de nobis et in-
stitutis nostris sentire, tamen
per Dei gratiam, qua confideba-
mus, plane aliter evenit, atque
rique amici pariter ac inimici co-
gitauerant. Peruenerat hic no-
vus Rex noster paullo post, quam
regnum suum erat auspicatus,
prope Halam, milites suos ex
Italia redeuntes, lustratum. Quo
facto cum in urbem accessit, illius
fama percrebruit, Regem Cypha-
notrephum quos lustrare velle.
Cujus consilii nos certiores facti ad
recipiendum Regem nos com-
parabamus. Instabat meridies,
ubi et Scholae pueri⁴ puella cate-
rique scholares dimitti et con-
uictores ad prandium hinc inde
aeuolare solent. Ex istis igitur
eos, qui alias prandendi causa
se domum contulissent, in scholis

detineri

188
 ad Regis adventum a praetoribus
 ceteros vero cum studiosis reli-
 quis suum quemque locum in triclinio
 occupare iussimus. Accessit igitur
 Rex, Leopoldo, Princeps Anhal-
 tino, nec non Raside Hallensi
 et aliquot praefectis belluicis sti-
 patus. Submississime illico a no-
 bis exceptus, et per anteriores
 aedes in novam ad triclinium, in
 quo supra recensiti Studiosi et
 scholares ac pueri orphani acum-
 bentes prandebant, ductus est.
 Substitit hic aliquantum in ve-
 stibulo ante fenestras, quae in
 spectatorum, qui quotidie frequen-
 tes adsunt, gratiam ita optata
 sunt, ut universos ~~con~~ victores ob-
 tutus suo objectos habeant. Per
 hos ipsos acumbentes paullo ac-
 curatius contemplatus, de Or-
 phanorum educatione quaedam,
 alias huc facientia, ex me quere-
 bat: ad qua cum respondissem et
 vultu et ipsis verbis, sibi ea
 omnia valde probari significavi.
 Hinc confestim una in
 auditorium superius spatiosum,
 de cuius usu etiam varia inter-

rogavit, et cum a me percipisset,
collegia ^{eo} studio et adhortatione
populo in ipso haberi, intellexisset,
quo modo et quo fine illa fierent,
non absque invidia, sibi de his con-
ventibus propter alia ^{huisse} relata; quae
ubi nunc ita, quemadmodum ipsi
exposueram, se habere cognovit, non
minus sibi placere testatus est. Ha-
bitant proxime ad ostium ostium,
per quod ex hoc auditorio desen-
dendum erat, pueri Anglicani,
qui una cum Theologiae studio
his Anglicanis e musco suo
ad spectandum Regem egressi fue-
rant. Hos Rex conspiciens, quinam
essent, interrogavit, acceptoque
a nobis responso, humanissime
eos allocutus est. Inde progressi
in puellarum aedem devolvimus,
in quibus miratus est, tantam
praesentium puellarum multi-
tudinem. Spectatis deinceps puel-
lis orphanis, eo ipso tempore etiam
praesentibus, in anteriores aedem
regem reduximus, reliqua ipsi mon-
straturi. Homines, qui spectatum
confluxerant, quorum ingenserat
multitudo, ex ipso Regis, me non-
nunquam paullo longius, prout re-

189
postulabat, discretam patien-
tissime audientis, et humanissime
meum in pericula, quae est in
anteriorum adium sedo, col-
loquentis, vultu et gestibus au-
gurati fuerant, non fore ta-
lem huius lustrationis exitum,
qualem quidem ipsi vel exopta-
verant vel meluerant. Neg-
illos augurium fefellit. Rasi-
dum enim Rex suum, et privi-
legiorum, quae ab eius parente
impetrata ante pedes ipsius de-
posueram, confirmationem
verbis singulis polliceba-
tur, eam paullo post, quam
Berolinum rederat, nobiscum
aliquo eorum augmento imper-
tuit. Quae inexpectata Regis
nostri gratia, cuius fama
mox non Germaniam tantum,
sed alias quoque Europae regiones
permeavit, ~~quant~~ quantum ini-
mici et osoribus nostris dolorem
attulerit, quantae autem no-
bis et Deum timentibus omni-
bus letitiae extiterit, facile
potueris, si maxime Reveren-
de, iudicare. Inprimis vero hoc

ipsum ad laudandam Dei paternam
providentiam animos nostros mirum
quantum exaltavit. Hac enim divi-
na providentia fuit, qua defuncti
regis praesidium his institutis ad-
versus omnes malorum machinatio-
nes conservavit, et nunc potentis-
simi filii successoris animum ad ea
tuenda flexit. Immo vero hac una
fuit, qua confisi prima eorum
fundamenta posuimus, et qua in hunc
usque diem sumus nobis necessariis
cognata est, quos et in posterum
eam largituram esse firmiter
sumus persuasi. Regem enim Te, Vir
maxime Reverende, existimare
velim, quod Orphanotropheum
nostrum nunc demum tantis bo-
nis instructum sit, ut certis et ad
quotidiana expensa sufficientibus
reventibus niti possimus. Affici enim
officina libraria (cui ministrat
typographica) et pharmaceutica
regis privilegio donata ac in infe-
rioribus Orphanotrophei regio-
nibus sitae, ex aliquot annorum
serie, posteaquam nimirum ex
parvis admodum initis paula-
tim auctiores evaserunt (quod
fidem divinae providentiae opus
est

aliorumq; filii frequentant, ab
ipso Rege Frederico insignita fuit)
initia sua ad annum superioris
seculi nonagesimum quintum re-
fert, parva admodum, ut cetero-
rum omnium, sed temporis successu
ita aucta, ut discipuli nunc sint
fere centum, pleriq; peregrini et
exteri. Hos ipsos moderantur
praeptores undeviginti. Inspector
unus, Hieronymus Freyerus, qui
quibusdam varii argumenti scriptis
inlocuit. Inter alia in usum Pa-
dagogum et scholae Latinae Orpha-
notrophei selectissima poemata,
ex veteribus et recentioribus poe-
tis Latinis a se collecta, edidit, ex
quibus studiosa juventus sine animo-
rum offensione poesin latinam
~~ad~~ addiscere potest. Supereminet
quorū colloquia Terentiana, in
quibus personas induxit fere ubiq;
alias, sed sermone Terentiano ita
inter se de rebus variis colloquen-
tes, ut scriptoris hujus verba sine
ulla immutatione, exhibeantur;
aut si quid ad evitandam pudici-
tiae aurium offensionem mutan-
dum fuit, vel de suo interjuicendum
hoc ex diverso statim typorum
genere agnosci queat. Prater

hac ordine etiam, quem ¹⁹¹putat
est Fregerus, usus libelli reddite,
inferior: siquidem sola inscriptio
nis inscriptio prima fronte in-
ducit, unde singula deprompta
sint. Ex quo simul hoc intelligitur,
non modo ipsum Terentium
auctorem citari, si quis ad hoc
opusculum provocaverit, sed
etiam auctoritatis de-
signari, quum liber compendia
lectio autem, scena autem col-
loquium ubique respondeat, quod
consilium quantum a Schoneano
instituto discrepet, per facile ad
iudicandum illis est, qui utrumque
inter se laborem conferunt, ceterum
hoc Didagium eadem
fata habuit, quae schola Latina
Orphanotrophei. Alumni videli-
cet in civium Glauchenfium
aediis dispersis contubernia
habebant et auditoria, in qui-
bus instituebantur. Augescere
autem discipulorum numero, neces-
sitas nobis imponebatur in co-
munem usum amplam domum
aedificandi. Anno igitur 1711. in
Rosto spatioso, post Orphanotro-
phei ternas novas aedes, quas

Supra descripsimus, proxime filo,
et ad Orphanotropheum spectante
edificium ab ouasu ad ortum du-
centos sedecim pedes longum, tri-
ginta quatuor latum, et quinque
contignationes altum, extructum
et anno superiore 1713. occupa-
tum est. Ab anteriore parte, quae
ad Orphanotropheum vergit, duos
habet alas, quarum altera quin-
quaginta duos pedes ad meridiem,
altera totidem pedes ad septentrio-
nem se extendit. Istam inspecto-
rum ministris famulantibus, hanc
oeconomus unus tenet. A parte po-
steriore Orientem versus, elapsa
estate ala una eadem longitudi-
ne lateri septentrionali addita
est, quam alter oeconomus nu-
perime occupavit. Alteri lateri
ad meridiem proxime etiam, si
Deo ita placuerit aliam adiungemus,
quas aedes aegrotantium usui de-
stinavimus, qui interea in ipsa
majore domo cetera conclavia
habent. Ad lectiones quae in
hoc Paedagogio tractantur,
quod attinet, prater eas, quas
in schola ^{Latina} Orphanotrophei tra-
di diximus hic quoque daretur longae
lingua Gallica, Geometria, Phy-
sica, Metaphysica, Ethica, Politica,
Genealogia

Genealogia, Botanica, ¹⁹²Anato-
mia, Astronomia et alia. Corporis
etiam mouendi et animi
recreandi gratia proxima
ante prandium hora in tornan-
do, vitis poliendo, aliisque hu-
juscemodi exercitiis alumni insti-
tuuntur. Quater etiam per an-
num, perinde ac in scholis Orpha-
notrophis fieri consuevit, lu-
stratio publica habetur.

Quemadmodum igitur, ut me-
minimus, in hoc Paedagogio di-
tiorum parentum filii erudiun-
tur, ita quoque pro hujus generis
filiabus schola quaedam institu-
ta est, quam Gynaeceum appel-
lamus. In hac puella ali-
quot parentum suorum summi-
bus in cognitione Dei, Calligra-
phia, Arithmetica, lingua
Gallica, aliisque rebus, istum
sexum ornantibus, instituuntur,
moderante et inspectante vir-
gine Gallica, non minus ^{pia} pia
quam prudentes. Haec uero puella
ab Orphanotropho et Paedago-
go Regio quam longissime do-
milio sunt remota.

Huius instituti affine est aliquo modo aliud, quod itidem in seque sequioris usum incepimus. Aliquot enim ab hinc annis honestissima matrona, quae pro quibusdam virginibus adultioribus, nobili genere natis, certam fundationem, ut vocant, facere decreverat, quod consilium etiam post paullo in quadam Saxonia civitate per- fecit) suo ipsius instituto, ad nos quoque certam pecuniae summam misit, quam eundem in finem a nobis adhiberi cupiebat. Quod cum nos novum ⁱⁿ subsidium, quod Deus instituta nostra amplifica- tum vel, interpretaremur, isto esse commodam huius destinationi domum erimus. Interim hoc exemplo alia matrona excitata in eundem ~~finem~~ usum tantum pecuniae jam moribunda testa- mento legavit, quantum ad unius virginis sustentationem requiro- retur. Postea etiam Minister quidam regis itidem non me- dicerem ne minorum summam donavit, ex quo beneficio tres alumnae potissimam sustentio- nis suae partem habent. Ad sunt praeterea nonnulla alia virgi- nes adultiores, quae suis ipsarum

193
sumtibus iisdem in ad locum vi-
vunt: quas inter nonnunquam
tales reperiuntur, quae quum
vel propter Pontificiorum,
apud quos vixerunt, vexationes
vel ab alia impedimenta pietatis
studio domi suae ex animi
sententia vacare non potuer-
int, a nobis petierunt, ut sibi
hoc loco vivendi occasionem pro-
curaremus, ut ex verbi divini
praedicatione, quam per Dei gra-
tiam nosset, hinc esse uberrimam
animas suas edificare possent.
Prater publicam autem, quam
in templo Glauchensi et Orophano-
tropheo habent, spirituales
suae ~~edificationem~~ ^{edificationem}, & duabus
per hebdomadam horis privatim
quos a quodam pio verbi divi-
ni ministro ex sacris litteris in-
stituuntur. Caeterum a regulis
quasi monasticis omnibus sunt
immunes, et sua cui ^{que} libertas re-
linquitur.

Nec praterenda fuerint duo
Cheritrophea, in quibus aliquot
pauperibus viduis a duobus pa-
tronis partim de tota susten-
tatione, partim de habitatione
prospectum est, et a nobis de
piis, ad animarum suarum edi-

ficationem facientibus, exercitiis
prospicitur.

Hac sunt, Vir maxime Reverende
instituta nostra quorum usus
ad eos qui hoc ipso loco commo-
rantur, potissimum spectat. Do-
tissimum dico: Nam alios quos,
qui quidem heic non degunt, isto-
rum utilitatem participare,
vel ex his quae supra de diverso-
rum collegiorum ratione narra-
vimus, patet. Non desunt autem
instituta alia, quae in eorum,
qui hinc vel propius, vel longius
absunt, emolumentum praecipue
edunt. Et ab externis iterum ex-
ordiar, beneficiorum, quae ex
officina pharmaceutica, cuius
jam ante fecimus mentionem,
innumeris fere agrotis diuinitus
obtigerunt, amplitudinem enar-
~~rare~~ non sustineo. Certe hoc in
causa Dei providentia et benig-
nitas tam mirabilis fuit, quam
in ulla alia. De his ante aliquot
annos Orphanotropheo nostro,
exercente medicorum nostrorum
opera, quaedam medicamenta,
quorum efficacia primum qui-
dem in ipsis institutis nostris,
deinde vero in pluribus Germa-
nia et Europa nostra locis
procurus

194
propter singularem¹⁹⁴ ac mirificam
fuit, et adhuc est, adeo ut nunc
in remotissimas terra partes
transmittantur. Audidit quod non
tantum Orphanotrophi nostri
alumni, sed pauperibus etiam qui-
busvis aliis in suburbio nostro et
urbe Itala, quin et alibi locorum,
si Dono paupertatis testimonio
instructi a nobis expetierint, gratuito
dari jubeamus.

Majora autem beneficia ea sunt,
qua per officinam librariam quam
plurimis hominibus a Deo conse-
runtur. Non dicam ^{nunc} de tot libris
ad studia litteraria juvanda heic
exausis, quippe quorum utilitas
externa tantum est, sed libet nunc
eos, qui divinius argumenti sunt
paucis tantum attingere. Sunt
homines oppido multi, quos Librorum
de genuina veri Christianismi ra-
tione agentium, qui Orphanotro-
phi sumtibus ~~eduxi~~ sunt, lectione
in meliorem viam reductos, vel in
eodem non mediocriter confirmatos
esse, rescivimus. Cujusmodi
exempla ex ipsa remotissima Libe-
ria Suecorum, qui ibi captivitate-
rentur, ad nos talis litteris non sine

ingenti latibia nobis non ita
pridem innotuerunt. Non ingratus
Tibi fuerit, credo, hac de re
nonnulla a me narrari cura-
tus. Anno 1706. Sueci, circumpa-
tis in Polonia vicinior regionibus
aliquot annos armis victori-
cibus, in Saxonia, et irruptione
facta, per integrum fere annum
subsisterunt, ipso quidem Rege in
vino, aliquot horarum spatium
ab urbe Hala disisto, commorante.
Et Saxonia deinceps in Poloniam
reversi Moscoviam, Rege praesente,
adire, eiq. arma inferre moliti
sunt. In extremis autem Poloniae
finibus ad oppidum Dultawam
castris suis positis omnium rerum
inopia afflicti cum Magni Ducis
Moscoviae copiis, undiq. circumfu-
sis, praelium committere necesse
habuerunt. Quo in praelio paucis
utrinq. caesis Suecorum castra
universa et captae pleraq. in Rus-
sorum venire potestatem. Quia
et hoc Suecorum infortunium
stupendum anno 1709 mense Junio.
Rex cum paucissimis suorum fuga
salutem difficulter ad modum adeptus
in Ditionem Turcarum se recepit

195
ibig integrum lustrum, et quod ex-
cursit, commemoratus novissime
elapsi Novembris die 22. in Rome-
nariam rediit. Ceterum captis
in dicto praelio Sueis in Mosco-
viam commigrandum fuit. Alii
in Moscovia relictis, alii in
regnum Casamum, alii in ipsam
Siberiam missi, et ubiq infum-
mam miseriam et egestatem re-
facti sunt. Hinc multis illorum
ex divina misericordia usque-
nit, quod Iesaias cap. 26 legimus:
Domine in angustia visitaverunt
te, effuderunt miserationem,
cum correctio tua appropinqua-
vit eis. Quae de re propter omnem
opinionem nostram ex Siberia
metropoli Tabolsk (vulgo To-
bol'sko) anno 1713 mense Junio
epistola a novem partim per-
tusionibus, partim subventurio-
nibus et signiferis, suo et reliquo-
rum nomine ad nos scripta,
multa narrat, e quibus sequen-
tia tantum, ex Germanico la-
tine reddita, huic relationi
inserere visum est. Postquam
» misericors Deus pro inenarrabili

11 ra aternitate aliquando ¹⁹⁶reperi
 11 retur, pro sua benignitate et misero-
 11 cordia nobis concesserit, Non
 11 tantum autem ex scriptis istis in
 11 hac captivitate uberimam ad-
 11 ficationem cepimus, sed fratrum
 11 quorum nostrorum nonnullis excita-
 11 tioni fuit reuerentis vivi exempli
 11 vestri, cetera.

Post hanc epistolam nuperime
 aliam accepimus, ab eodem militem
 rectoribus et triginta duobus aliis
 subscriptam. Erat hac responsoria
 ad meam, quam priori illorum
 rescripseram, in qua verbis ^{multis}pluri-
 bus eadem narrabant, de quibus
 in antegressa nos fecerant certiores.
 Illatorum quorum sunt Mosca et
Archangelopoli aliquot diver-
 sis temporibus epistola, quae de
 singulorum animorum excitatione
 inter eos, qui in ista Magni
 Caesaris regia aliisque tum Mosco-
 via, tum regni Caesaris vicis ac
 oppidis asseruantur, multa me-
 moratu digna nuntiant. Inter
 alios vero libros, quorum lectio-
 ne hac excitatio vel exorta vel
 progressa dicitur, ii etiam nomi-
 nantur, qui apud nos exasti sunt.
 Quae omnia non vana iactantia

ergo, sed eo a me huc referantur
ut divina beneficia, quae Orpha-
notrophei nostri, speciatim officii-
nae librariae, opera peregrinae
etiam ex exteris, extra hunc
locum degentibus abtingunt. Tu,
vir maxime Reverende nobisum
cognoscas atque collaudes. Huc re-
ferre etiam licebit duas Novi
Testamenti editiones, alteram
lingua Slavonica, alteram
Graeca authentica cum versione
Graeca hodierna vulgari, hic ex-
cisos. Illam quidem Amicorum
sumtibus in Bohemica gentis
usum praefectum in Hungaria,
ubi Protestantibus religionis
exercitium, ad eam et librorum
suorum divulgatio, vel plane non,
vel aegre ad modum, a Pontificiis
permittitur, imprimendam cura-
vimus. Hoc ipso tempore Johannis
Arndii, Theologi superiore
saeculo inunte in Germania
nostra pietissimi, Libri de ve-
ro Christianismo, cuius versio
Latina aliquot ab hinc annis
Londini reusa est, Anglicana
autem nuperime ibidem prodit
in linguam Slavonicam versis sub

197
prelo sunt, ejusdem gentis ^{usibus} definiti. Altera novi testamenti
editio, Graeca videlicet, anno 1710
Serenissima Regina nostra nunc
vidua, liberalitate pro Graecis
hodie, quippe quibus ex Tur-
carum invidia verbum Dei ra-
risimum est, in lucem exiit. Excu-
sa erat, quod ipsum Tesuglor non
crediderim, jam sub hujus saeculi
initium Londini editio novi
testamenti Graeci vulgaris: quam
cum inter alias rationes ex eo
etiam capite, quod ~~deest~~ Deesfel ipse
septis authenticis, Graecis minus
gratam fuisse percepimus, hac no-
stra editione utiliore operam
ipsis nos praestituros credidimus.
Praefationem Graecam huius editio-
ni a Graecos praemisit, Joannes
Haimannus, Batavus, qui aliquot
annis Myrae inter populos suos
officio Ecclesiasticae functus, cum
Graecis multam consuetudinem
habuerat, Latinam nos adiunxi-
mus in illorum quidem gratiam,
qui Graecam linguam hodiernam
ignorant. Germanis nostris sin-
gulari plane instituto non tan-
tum de novi foederis libris, sed de
integro etiam sacro codice divina

providentia prospexit: Quod
sive Tibi in primis volupe futu-
rum existimo. Hincum Virgus-
dam illustribus parentibus, et quod
praeipuum est, ex summo Deo natum
nomine Carolus Hildebrandus
Constantinus fautor noster, et ca-
terorum Dei servorum longe a-
missimus, anno 1710 consultatio-
nem in lucem publicam emisit, quo
modo utriusque Foederis libri conjun-
ctim et novi Testamenti separatim
in usum pauperum auli ad modum
pretio, quam emendatissime exaudi
posset. Tantam videlicet typorum
multitudinem conficiendam esse
monuit. Ita enim fieri posse, ut ty-
pi semel conjuncti in ordine confi-
sterent, nec opus futurum, ut in
iterandis editionibus typographi-
cum manibus de novo inter se conjun-
gerentur, et pro isto labore con-
suetum pretium solveretur. Prae-
terea huius rei et hunc usum
futurum, ut errata typographi-
ca, quae in primam editionem
irrepperint, e sequentibus editio-
nibus tollerentur, ad eos quam
accuratissima editio hucusque
potius prodiret. Haec consultatio
Dei

F. granta ad omnes sacri codicis pla-
gularum requireretur.

198
Dei beneficio ita a plerisque ap-
probata fuit, ut cum ipso Jan-
steinio multi pro suo quoque
instituto ad hoc institutum pe-
cuniam conferrent. Hinc ~~in~~
in exaudendo novo foedere, cui
Psalmi Davidici deinde iunge

de iungebantur, initium anno 1712. factum
est, et intra ^{triginta} mensium intervallum septem
editionibus exemplum triginta octo millia
prodiit, quod unum quodque ^{est} duobus gros-
sis (quae est pars libra Anglicana sexage-
sima tertia aut quarta) venditur, est. In-
tegrorum Bibliorum forma octava duabus
editionibus decem millia excusa sunt, et pro-
xime inventis anni Mense Martio quinque
millia forma 12ma prodibunt. Super utrius-
que editionis pretium itidem tam modicum est,
ut libra Anglicana grossos nostros Missicos
centum et viginti sex, aut octo circiter a-
quante majoris editionis exemplaria tredecim,
minoris autem ^{viginti unum} ~~21~~ ^{em} possint.

Non dubito Vir Maxime Reusendae, quin
hanc rem maxime fecis admiraturus, quando-
quidem permulti in ipsa Germania nostra eam
non satis mirari queunt. Prodiit quide-
m per quatuor vel quinque lustra post-
quam Deus singularis cognitionis suae lucem
in his scriptis denuo exoriri iussit, tot in-
tegrorum Bibliorum Germanicorum, separa-
tim quoque Novi Testamenti exempla, quot
per omnes a Reformatione annos prodisse
vix adfirmaverim; tam vili autem pretio
ulla unquam etate vendita esse, quo nunc
quidem vendunt, nemo vel audire, vel le-
gere meminerit. Unde vel pauperimus Ser-
vus & ancilla, si non integra Biblia, Novum
tamen Test. comparare sibi possunt. ut adeo
hoc institutum ad cognitionem Dei inter Ge-
manos nostros promovendam quam accomo-
datissimum merito habeat. Ex itaque quoque
sunt hoc Caesari exemplum sic illic non-
nulli alii, ut licet non aequo, multo
tamen viliori quam antea fieri consueve-
rat pretio, non praesentem Testamenti li-
bros ediderint: nec dubium est, quin plures
in posterum idem exemplum sint imitaturi.

Eadem fors jam quibusdam alijs institutis no-
stris supra descriptis obligit. Posteaquam enim
Deo duce orphanotrophium hoc ^{loco} exstruximus
scholaeque pro pauperibus praecipue apertim-
us, in diversis Germaniae civitatibus et
oppidis hi illi ad imitationem excitati fu-
erunt. Postea hujus rei quam plurima exem-
pla proferre, sed libet nunc unius tantum
et alterius injicere mentionem. Augusta
Vindelicorum, quidam pium Ecclesiae Minister
lectione Libelli nostri vestigia vivens adhuc
Dei, summo opere excitatus. An 1702 majorem
pauperum curam suscipere decrevit. Magi-
stratus igitur hoc negotio majorem in modum
commendatus ad rem ipsam adgressus ^{rus} exiguis
admodum subsidij instructus, Divino tamen
mixto auxilio quatuor homines adoptavit, il-
lique filios suos praefectores, quem ex Or-
phanotrophio nostro acceperat, praefecit,
ut illos in rebus ad salutem creditu et fa-
cta necessarij instrueret. Quod consilium Deo
ita placuit, ut non tantum hiis quatuor
alimenta necessaria procuravit, sed eorum nu-
merum intra unius fere anni spatium ad
Octoginta ad auxilium. Insitavit etiam dñs
alium quendam pium hominem, qui hos in
pauperum usum novam domum donavit,
Quae An 1703. mense Decembri ab Gallis da-
uansque Urbem oppugnantibus cum multis
alijs domibus in cineres redacta, quanquam
pauperes dimitti debuerunt, parvo tamen e-
lappo tempore isti a Divina provis. denue-
ita prospectum fuit, ut in ipso belli saepitum
non tantum ijs ipsis nihil defuerit, sed multi
etiam ex civibus Augustanis et captivis mi-
litibus apud illos solatium & auxilium inve-
nerunt. Postea vero Urbe ab hostibus reli-
cta hoc Institutum Augustanum Deo for-
tunante adhuc majora incrementa cepit
et in hunc usque diem floret. Eodem An
1702. Noribergae quoque quidam pium
Ecclesiae Chr. pastor amicis noster Carisi-

mus, communicato nobiscum consilio, pauperum
 parentum liberos in legendo, scribendo, et neces-
 sariis doctrinae Christianae capitibus instituendos
 curare coepit. Selegit nimirum ex scholae
 Latinarum Norimbergensium alumnis adulti-
 oribus, nonnullos, quibus ab se preparatis
 negotium dedit, ut istos liberos in ipsis
 parentum ipsorum domibus docerent. Ad-
 fuit etiam hucusque Divina Providentia hu-
 jus Viri conatus et multos Norimbergensium
 ac peregrinos animos ad eum juvandum fle-
 xit, ut discipulos, qui ab initio statim tre-
 centi et amplius fuerint, necessarios libros
 coemere, et eorum praecceptoribus quinquaginta
 didactum solvere potuerint. Post illud tem-
 pus, Anno nimirum 1710, homo quidam rusticus
 qui ex vetusta sibi vita subsidia comperare
 consueverat, postquam ad sollicitam suam ipsi-
 us salutis rationem habendam divinitus
 excitatus fuerat visens adeo multos homi-
 nes in summa Dei ignorantia versantes,
 eorum miseria summoque commotus rudi
 et defecta juventute, quantum in se foret,
 Deum cognoscendi occasionem suppeditare
 statuit. Domum ergo in pago quodam, sex
 horarum spatium hinc disito exstruendi consilium
 secum agitando, sumptibus necessariis destitutus
 curam suam equisque dividendis ad negotium
 ipsum se accinxit. Quo incepto, licet mul-
 tos haberet derisores et aduersarios, Dei
 tamen auxilio confusus, strenue perstitit, do-
 mumque tandem in eum statum perduxit,
 ut nunc ^{ingenti} orphani eam haberent, qui
 praeter victum vestitumque ab pio quodam
 Theologice huiusmodi, quem ipsis praectorem
 constituit, in timore domini erudiunt, donec
 pueri ad opificium addiscendum, puella ve-
 ro ad ancillandum dimitti possint. Quem-
 admodum ^{autem} vix tria haec diversorum generum
 locorum Instituta ab autoribus suis nullo certo
 sub

subsidio instructis, ex sola Dei Providentiae fide
in ad nostrorum imitationem inchoata sunt
et eodem adhuc modo continuant, (cujusmodi
plura memorare de industria praetermittimus.)
ita quam plurima orphanotrophæa proxi-
me elapsis annis in Germania nostra inter u-
troque protestantes constituta sunt, qua
licet certis redditibus gaudeant, nonnulla tamen
occasione nostri orphanotrophæi exorta esse
partim ex ipsi publicis relationibus, par-
tim ipsorum auctorum ad nos datis litteris et epistolis
comperimus. Singulare adhuc institutum
superest pro India Orientali. Memineris, Vir
Maxime Reuerende, in Libello nostro de
huius loci institutis edito, Missionariorum Da-
nicorum, Tranquebaria in littore Coroman-
delino, inter Malabatos Evangelium Chri-
sti docentium passim fieri mentionem. Hu-
ius de missionis ratione, et his quae in eius
subsidium hoc loco institimus, ex relationibus
a plurimum Reuerendo Doehmio in lingua
vestram translatis Tibi forsitan jam plura
innotuerunt. Quia vero hoc pro certo scire
nequeo, non inique me factum puto, si
praeter ea, quae postea, quam illae relationes
a nobis publicatae sunt ex Missionariorum
litteris cognovimus, prima huius Missionis in-
itia paucis repetissero. Anno 1705. exeunte,
viri duo Bartholomaeus Zeegenbalgus,
et Henricus Plutschorius, uterque Germanus,
iussu Regis Danicae, cui a Lütkenio Theologo
primum Berolinensi, deinde Hafniensi fauore
et amico nostro iam beato commendati fu-
erunt, in Indiam Orientalem missi sunt, ut pe-
riculum facerent, anne quosdam ex gente
Malabarica ad Christi agnitionem possent per-
ducere. Mense igitur Junio Anno 1706. salvi et
incolumes Tranquebariam delati cum ministe-
rium suum auxilio carerent, in addiscendas linguas
Malabaricam et Lusitanicam, utramque illi
genti usitatam primum incumbere coeperunt.

Qua

Que de re alijsque ad munus suum spectantibus, eodem
 adhuc anno ad Iachimum Langium, tum tempo-
 ris Gymnasi Fredericiani, quod Berolin est,
 Lectorem, nunc Theologia in hac Academia
 Professorem, nostrumque adeo Collegam conjun-
 ctissimum, et ad me scripserunt. Illius insti-
 tutione in dicto Gymnasio, mea autem in
 hac Academia Fredericiana ambo usi, et
 in Orphanotrophio victu eodem tempore
 fuerant, unde factum, ut ab utro-
 que nostrum consilium et opem in officio suo
 sibi expeterent. Inter alia de Lingua Mala-
 barica addiscenda difficultate conquerebant.
 Adoptauerant sibi Praeceptorem Malabaricum,
 qui vero propter Linguarum, quae illi callebant
 ignorationem non multum ipsis potuit prodesse.
 Accepit tamen aliquantum Linguae Malab.
 fundamentis (Lustanicam^{cam} iam in itinere
 aliquo modo didicerant.) ita inter eos sorte
 iacta conuenit, ut Ziegenbalgius Malaba-
 ricam, Plutschovius autem Lustanicam praecipue
 operam nauaret. Hinc Ziegenbalgius
 libros Malabarios variis argumentis undiq-
 uoemittit, ex eorumque frequentissima lectione
 ita profecit, ut intra octo mensium spatium
 sermones publicos habere posset. Deus, cuius
 nutu se in istas terras peruenisse certissimi
 erant, laboribus eorum talem quoque successum
 impertivit, ut non multo post ministerii sui
 initia unum atque alterum ex Ethnicis Christo
 lucrarentur. Qua re illi summo opere letati, ex-
 citatiq[ue] in incepto alacriter pergere sta-
 tuterunt. At vero, quae est communis piorum
 Dei Lectorum conditio, multa, eaque grauis-
 sima impedimenta sibi obici videbant. Ex par-
 te quidem Indorum, hoc maximum impedi-
 mentum esse narrabant, quod illi de Christia-
 norum Religione, quam ex plerorumque
 vita detestare metuerent, pessime sentirent.
 Unde eos, quos hanc ipsam amplecti velle
 suspicarent, omnibus modis a proposito
 retractum irrent, et si quis nihilominus pro-
 posuisset

posuisset

propositum perficeret, cum omnibus bonis & vivendi
facultatibus privari adfirmabant. Multa mayo-
ra autem obstacula sibi ab ipsis fieri quere-
bant, qui ex officio Christiano atque ex ipsius Re-
gis David mandatis ipsos invitate deberent. Eim-
vero hæc impedimenta nostri nihil morati, of-
ficio suo omni fide et dexteritate fungi ad-
mtebant. Cum vero ad ædificandum templum,
ad erigendas Scholas ad describendos libros
Malabánicos et Christianos, aliæque hujus
generis instituta externis etiam ad ministrum
sibi opus esse monerent, Dux multos Romanos,
qui Litteras Missionariorum a nobis publi-
catas legerant, animos excitavit, ut in istos
subsidium non mediocre ^{pecuniæ} sumam conferrent.
Quæ ad illos felicitate deportata, ad salube-
rima instituta usi sunt. Longum foret sin-
gula enarrare, quare duntaxat ea paucis
quam fieri potest, adhuc attingam, quæ con-
secuto tempore ad nos scripserunt. Litteræ,
quæ Anno 1707. ad nos dederunt, quosdam sibi
ad ministros dari cupiebant. Hinc Anno 1708
exerente Joannes Ernestus Grundleus, Philoso-
phia Magister, qui in Pedagogio nostro Regio
præceptoris munere adhuc functus erat,
et James Georg. Doeringius qui in Aca-
demia Kiloniensi, quæ est in Holsteinia, studiis
Theologicis vacaret, postquam Hafnia
confectis ritibus Sacro Ministerio initiati
fuerant, jussu Regis Tranquebariam pro-
fecti sunt. Abiit, una cum ^{illis} quidam Co-
lycarpus Jordanus, Theologiae Studiosus,
cujus opera in orphanis nostris forman-
dis et inspectandis aliquot annos usi fu-
eramus. Postquam igitur hi tres Anno 1709
Mense Julio Tranquebariam pervenissent,
cum duobus illis ad paganos in veritatis
viam perducendos, perductosque confir-
mandos, sese applicuerunt Anno 1711 Mense
Septembri communi Consilio Plutschovius
(et) in Dani

in patriam

in Daniam profectus est, ut Regi suo universum
Missionis Statum exponeret, cuius post discessum
Boeringius, nunc concessa, inde ~~idem~~
remigravit. Interim fama de huius Missio-
nis ortu atque progressu in Angliam per-
lata, Societas de cognitione Jesu Christi
propaganda, quae Londini est, laudatissi-
mo exemplo huius Missionarii succurrere
decrevit. Qua de re epistola ex Anglia
ad ipsos die 4. Januarii 1711. scripta, sa-
tis superque testatur. Ex qua sequentia,
quae ad manus nostras pervenire fecimus
communicare non abs re fore autumo.

Si multos in Europa, quibus pietas ^{cordi} curaque
consequitur est, invenistis admiratores, laborum-
que vestrorum in Oriente ad propagationem
Evangelii tendentium estimatores; Anglorum
certe singularem in vobis gratiam, quam-
primum ipsis progressum vestrorum typis
impresa narratio innotuit. Sicut enim vera
servatoris nostri Ecclesiae corpus est multis
constans membris, quorum ipse princeps
est et caput, totam corporis structuram
in unaquaque ejusdem parte solido
vigore animans, jugique ^{virium} spiritualium
influxu corroborans: Sic quoque unum-
quodque corporis huius membrum non po-
test non intime letari, quum totum cor-
pus ad ampliorem mensuram staturae
Christi ex crescere percipit. Neque minus
sanctae pietatis cultor gaudebit, cum de-
prehenderit, exsiccata quasi Ethnici cor ossa
vitae et spiritu coelesti destituta ad
vitam iterum commoveri sanctioni dispi-
ritu, pulsisque profanis superstitionum
nebulis, ad serenam Evangelii lucem re-
cipiendam disponi. Haec de causa Soci-
etatis de cognitione Jesu Christi propa-
gatione in Anglia nomen sortita, non
ta-

non tantum vestrum ad promouendum in orien-
te Evangelium approbavit studium, sed et confi-
derando Zelum, quem in prosequendo hoc, quod
incepistis negotio exeruisse hactenus, Membra
vos elegit Societatis (ut vocant) corres-
pondentiae, spe facta, fore, et mutuo ejus
modi literarum commercio, Christianis
moris, junctaque opera opus Domini
plus ultra in dies extendi possit. — Adeo ve-
rum est, quod in vestris etiam observatis
litteris iuuenilem aetatem ad bonos mo-
res formari, quam similem; quippe qua
cum plus iusta mere extera et mortuae
religionis forma adheret, ad sanioris veri-
tatis gustum adduci aere se patitur. —
Et quoniam Societas hac ex literis vestris
accepit, eadem vos instituisse via, diversisq-
in Roma Malabaricum transfudisse tra-
ctatulos, ad verum Christianismum spe-
ctantes, non potest non una voce et consen-
su approbare tam vile propositum, ac
uberores Numinis Divini benedictionem
coeptis vestris adprecari. Diuturnus enim rerum
usu deprehensum est, adminiculum hoc ad pro-
pagandum non fucatae pietatis studium sum-
mopere in Europa conduxisse. Sed cum non sine
causa conquesti sumini de sumptibus in trans-
scribendos ejusmodi libros ^{expendis} impensis, optan-
tes, ut ope preli typographici omnibusque
ad hoc necessariis difficultates hae superare
tandem queatis, memorata modo Societas to-
to hoc negotio bonis viris de meliore commen-
dato, tantum argentum impetravit, ut non
prelo solum Latino, omnique ad hoc requisito
apparatu, sed et superaddita quinquaginta
librarum Anglicarum summa subvenire vobis
potuerit, nihil magis in votis habens, quam
ut ii qui ad hoc opus tam liberali contribu-
erunt manus, de beneficio iam collocato, non
tantum gaudere queant, sed et ampliore sine
nanciscantur occasione bona sibi concessa
in communem aliorum praecipue Ethnicos
usum eo libentius conferendi. Ante autem quam
finem

ecclesias tam

203
finem scribendi faciam, de quarta in Anglia so-
cietate, qua propagando Evangelio in partibus
transmarinis operam navat, vel verbum ad-
dicere liceat. Et haec ad similitudinem vestri
in Oriente laboris quam propinque accedit. Viros
vobis enarrare possem, tam in Ecclesia quam
Cohortia ad gubernacula sedentes, qui honori-
fici ducunt, illustri huic religionis propagan-
da operi incumbere. Hinc autem praesagire
licet magnum emolumentum ad Ecclesias
Orientales, quam Occidentales suo tempore esse
reverturum, si Divina ut speramus providentia
isthaec porro secundaverit incepta. — Vos
vero Reverendi Viri serena fronte hanc
narrationem et ad futurum litterarum
commercium invitationem accipite. saltem
vobis addant hi qualescunque in Anglia co-
natus, eo alacrius ad metam vobis propo-
sitam depropeetis, quo plures in eodem stu-
dio currentes deprehendetis. Nolite abji-
cere animum, si vel aperta vos in adgredi-
atur, vel secretis machinis insidias struat
communis animarum hostis, qui nihil in-
tentatum relinquit, ut opus Domini in ipsa
(quod aiunt:) herba, et primo quasi in fan-
tia flore suffocet. Veritas semper victrix
evadit, etsi vel maxime prematur, opprimi
tamen nullo modo potest. Sit victoria vestra
in humilitate Christi, et Catholici amor
patientia vos ut clypeo muniatur, circum-
det, protegat, quo omnia tandem adversa-
riorum tela frangantur. — Placuit Socie-
tati de propaganda Christi cognitione, Mi-
nistros Ecclesiae Anglicanae, nimirum Dn
Lewis, Dn. Anderson, et Dn. Watson, ad
idem litterarum vel correspondential (si ita
loqui licet) commercium invitare, quorum ille
in urbe Madras, iste in Bengala, hic autem
in urbe Bombay Ecclesia, qua Christo in na-
tione nostra colligit, praest. Exoptat laudan-
ta Societas, ut vos Reverendi viri amicitia
cum his Anglicanae nationis Pastoribus in ita
ad pro

ad propagandum in oriente Evangelium, seculo utri-
que incumbatis, adeoque mutuo auxilio consilioque
subveniat vobis invicem. De qua Societate
in dictis Ecclesia Ministris significatum est.

Hæc literæ auidam Finckio Tranquebari-
am perferendas dederunt. Fuit hic Theologia
Studioſus, noſtras, qui in Angliam ad inventum
formandam a nobis miſſus, provincia hac ali-
quantum feliciter adminiſtrata, ex dicta Soci-
etatis voluntate ætem typographicam addi-
cerat, eum in finem, ut Typorum, quos Societas
in Indiam mittere decreverat, ope, libros ſuſi-
tam eos in uſum Miſſionariorum exauderet. E-
nimvero hic ipſe capta ab Gallis ad Braſili-
am naue, multa dura paſſus, eademque ſtatuto
perio per Anglos reſentia, iter reliquum in-
greſſus, diem obiit. Suppellex tamen typogra-
phica chartæ, ac reliqua munera Miſſiona-
riis deſtinata (excepto argento quod fuſto
ablatus fuit) recte in Indiam pervenerunt.
Quantam animi alacritatem Miſſionarius hic
Anglorum conatus ac ſubſidium addidit,
epiſtola anno 1712. ad nos miſſa verbis plu-
ribus ſunt teſtati. Doluerunt autem vehe-
menter mortem Finckii, cuius in locum, ut
nos alium Typographum, una cum typo-
graphia Malabarica, quippe qua ſibi ma-
xime opus eſſe iam antea ſignificauerant,
mitteremus, majorem in modum rogaverunt.
Interim, quia Societas Miſſionarij litterarum
commercium cum Anglicana Eccleſia in In-
dia Miniſtris inſtituendum commendauerat,
illi huius deſiderio ſatiſfacturi, ſuccincta
totius inſtituti ſui delineationem ad dictos
Miniſtros miſerunt. Cuius delineationis e-
xemplum ad nos perlatum, hic transcribere
placet, ut ita ex ipſis Miſſionariorum
verbis de univerſo negotio ſibi eo melius
conſtet.

Ordo nexusque ſalutarij Inſtituti, ad pro-
pagandam inter Paganos orientales ri-
vam Chriſti Coyunctionem, in primis inter Da-
mulos, vulgo Malabatos dictos, Tranqueba-
ria incepti.

Totius

Totius instituti, quod virtute Divina, iussu Re-
 missi Regis David hic Tranquebana genti
 vltimus scopus hic est: ut viva Iesu Christi cognitio
 in locis hisce obscuris propagetur, Paganorum
 animi, si qui verbo Dei obtemperant, ad ve-
 ram Christianam praxim adducantur, ac sal-
 ventur. Ad hanc metam deproperandum (pro-
 ut loci ratio postulat,) duae diversa linguae
 necessariae sunt, Damulica, vulgo Malaba-
 rica dicta, quae praecipua, et Lusitanica.
 Totum igitur opus in binos diuisum coetus,
 quorum unus est Ecclesiola (ut ita loqui li-
 ceat) cui verbum veritatis annuntiatur lingua
 Damulica, altera est Ecclesiola, cui Euan-
 gelium annuntiatur lingua Lusitanica. De qua-
 libet paucis serpsim. In Ecclesiola Damuli-
 ca inveniuntur Baptisati, Baptisandi, seu
 catechumeni & ~~pauci~~ tres scholae cum qui-
 bus habentur labores publici & privati.
 Publici labores ii sunt, ut singulis diebus
 Dominicis duae habeantur conciones omnibus
 membris congregatis in templo, nominato
 Ierusalem. In concionibus matutinis pe-
 rilopa Evangeliorum Dominicalium ~~per se~~
 simplici ac perspicuo sermone, sine humana elo-
 quentiae et scientiae coloribus explicantur,
 ad internam spiritualem animi culturam,
 et vivam praxim applicantur, adhibita sem-
 per cautione, ut recte secetur verbum veri-
 tatis. Eadem methodo post meridiem ca-
 techismus secundum B. Speneri explicati-
 onem tractatur. Ante haec articulos fidei
 et epistolas Dominicales docendo absoluitur.
 Die sexto cuiusque hebdomadae in dicto loco
 catechisationes Biblicae secundum seriem li-
 brorum Novi Testamenti habentur. Priuatorum
 laborum perfunctio in eo vertitur, ut in
 domo Missionariorum quam habitamus quo-
 tidie cum membris Ecclesiae Damulicae
 in duas partes diuisis catechisationes in-
 stituamus; sunt enim in coetui nostro In-
 cipientes & Proficientes.

Incipientes sunt pueri, et puella, maiores in
Scholis, nec non adulti, qui ex idololatria
vera Ecclesiae Christi se applicare deside-
rant. Catechumeni dicti. Et catechizando
in doctrina Christiana ac ordine salutis
a nobis erudiuntur et instituuntur. Quos si ve-
re religionis & fidei elementa addiscen-
di cupidos ac in agnitione voluntatis Dei
ejusque ^{praecepta} ~~praecepta~~ observatione se exercentes
magis magisque deprehendimus, praeco-
ram Ecclesiae examine per sanctum ba-
ptismum Deo & Ecclesiae implantandos
offerimus.

Proficientes nominantur pueri et puella
Scholarum majores, nec non cetera Eccle-
siae membra, magis ad exiguam vir et
agnitionem veritatis secundum pietatis
indolem pertingentia, qui his catechizando
singulis diebus sancta Apostolorum scri-
pta a nobis explicant. Sed sicut triti-
cum paleam semper habet admixtam
ita non desunt inter istos, qui cogniti-
one mere historica de rebus divinis con-
tenti sunt. At vero quia oratio verum
est medium, per quod viva Dei cognitio
ac divina indoles quaeritur et invenitur,
ex his quidem sexto die cuiusque hebdo-
madis conveniunt, qua hora animam suam
ad Deum eleuant, et alius post alium ora-
tioni cordis insistant, hac tamen diffe-
rentia, ut viri cum pueris in uno, et mu-
lieres cum puellis in alio conclavi Deum
adorent. Omnino autem semper observamus,
quod aetas juvenilis utriusque sexus aeta-
tem similem et in cognitione veritatis Christi
et in oratione ad Deum vincat. Deinde
privatissimi etiam labores nobis inlum-
bunt, ut sunt 1.) visitationes domesticae,
2.) colloquia cum membris Ecclesiae, secun-
dum uniuscuiusque vel internum animae
vel etiam externum corporis statum, 3.)
conversiones ex idiomate Germanico in
Da

203

Damulicam transffudit. siquidem iam unus
Theologiam Freilmyhusi alter D. Openeri ex
plicationem catechismi in idioma Damulicam
transffudit. 4) Elaborationes quorundam tracta-
tum, quos in Europam transmittimus, ad reuelan-
dum magis Nostratibus naturam & Christum
pateris paganismi, ad quem evertendum
missi sumus. quam ob causam hoc anno du-
os ejusmodi tractatus elaboravimus, quorum
unus agit de paganismi in genere, alter de
arte medica inter Malabatos usitata

Nunc etiam mentio facienda est de fra-
ctiferis nostris plantatis Ecclesiae inter pa-
ganos plantanda, Scholas putamus Da-
mulicas. In prima Schola pueri erant
adultiores, qui legunt Novum Testamentum
et ex eo discunt dicta Biblica, discunt et
Theologiam, Historiam Vet. Testamenti Bi-
blicam, Arithmeticam & Calligraphiam in
Damulico papyro, vulgo Oles dicto. Quali-
bet hebdomade corrigendam exhibent medi-
tationunculam in Scriptura dicta, quae se-
cundum analogiam fidei explicant et ap-
plicant. Discipuli in hac Schola ita pre-
parant, ut proximis temporibus hinc in-
stituto tanquam Scribae praeceptores ac
catecheta bono cum fructu, ut speramus,
inservire possint. In secunda Schola, quae
suas habet subdivisiones, sunt pueri minores,
diversorum profectuum, alii discunt dicta
Scripturae et libellum de Ordine Salutis,
alii legunt Cantica Sacra, et discunt Cate-
chismum, ac Arithmeticam, alii discunt Cate-
chismum sine explicatione et literas elemen-
tarias, quas digito etiam arene inscri-
bunt. In tertia Schola continentur puellae,
quarum aliae legunt Novum Testamentum
ac historiam Veteris Testamenti, Biblicam,
discunt Compendium Theologicum & dicta
Biblica, aliae discunt Ordinem Salutis, Ca-
techismum & literas elementares. Prioribus
duabus

Duabus

Scholarum duo praesunt Praeceptores;
puelli vero ~~vidua~~ ^{vidua} aliqua probatae
uita, qua et acris mini teris pra-
est, a sequere sexa comode expedi-
dis. Hora sola vespertina duo
scholarum puerorum conveniunt ad com-
munem catechisationem: ipsi disci-
puli prima schola, sub inspectione
Praeceptoris catechisationem insti-
tuunt de veritatibus divinis, hora
matutina ex Missionariorum de
in catechisatione auditis, ceteri pu-
eri ad quae tiores respondent. Id
quod puella quoque faciunt. Quo-
tidie horis matutinis et vesperti-
nis preces ad Deum fundunt, in
duos coetus divisi. Singulis men-
sobus cum tribus huius scholarum ex-
amen instituiamus, quo nos Missio-
narii singulorum profectus ex-
ploramus: interim non intermit-
timus quotidianas scholarum re-
tationes. In his scholarum pueri et
puella iam numerantur 24. quibus
de omnibus ad vitam necessariis pro-
spicitur. Restat, ut non nihil
adiiciamus de modis dispergendi
semina verbi divini inter Paga-
nos ipsos; claritate Evangelii
destitutos. Primus hic est: Egres-
si ad coetum Paganorum sermonem
cum illis conferimus de lapsu ge-
neris humani, de voluntate divina
hominibus revelata et de via,
qua homo in mediatore Christo
ad vitam repositus. Alter mo-
dus est iste: Parvulos nostros
educimus in plateas, pagos et
domos; iter facientibus ad quie-
tem adificatis; atque in eius-
modo locis concurrentibus Paganis.

verbum Domini dictis Paganis
catechetice instillamus, adhibi-
ta semper applicatione ad circum-
stantes infideles. Accedit
tertius modus, ubi de Christi-
ana doctrina libellos in lingua
Damulicam conversos quacunque
occasione dissipamus. Super-
seuemus aliorum modorum, quibus
hoc in negotio utimur, exume-
rare, quippe qui peculiari li-
bello, duobus abhinc annis in
Europam misso, a nobis inserti
sunt. Pauca haec sufficiant mo-
nuisse de Ecclesiola Damulica.

^{ci} Sed et alterius coetus, scilicet
si licet, Ecclesiola Lusitana
(a lingua ita dicta) paucis-
simam mentionem facienda est:
qua lingua in maritimis ci-
uitatibus India Orientalis vfi-
tata est, in quibus Europa-
orum plantationes, quae vocantur,
erecta sunt. In hac Ecclesiola
deprehenduntur, ut in prece-
denti, Baptizati, Baptizandi
et Schola. Et quia hic or-
do in plurimis Ecclesiis Da-
mulica antea delineata respon-
det, tantummodo ea, in qui-
bus discrimen attenditur, recen-
setur. Diebus Dominica-
libus concio habetur Lusitani-
ca hora 9 finita nempe Damu-
lica. In qualibet concione iam
absoluitur Articulus fidei
circa credenda et agenda, qui
a meridie in adibus Missionari-
orum

» catechizando repetitur, ut observari po-
 » sit, quam attenter se in audiendo
 » verbo Dei praebeant minores ac adul-
 » ti, et ad firmandum magis animarum
 » in veritate. Die quarto cuiusque
 » hebdomadis catechisationes habentur
 » publicae secundum ductum Compen-
 » » dii Theologici, a Dno Freydinghasio
 » editi, ad hunc usum in linguam
 » silesianicam translatis. In privatis ca-
 » techisationibus, quae quotidie in aedibus
 » nostris continuantur, Catechismus et a
 » Ordo salutis tum cum aetate iuveni-
 » tum catechumenis et aliis Ecclesiae
 » huius membris tractantur. Catechumeni
 » certis horis catechumenos erudit in
 » doctrina pietatis. In schola Lu-
 » sitanica maiores discunt Compen-
 » » dium Theologicum, Explicationem
 » Catechismi, Arithmeticam et
 » Calligraphiam, legunt Novum Te-
 » » stamentum, ejusque dicta sacra
 » memoria tradunt. Hi singulis di-
 » cebus binas horas in schola Sa-
 » mulica lingua Samulica addi-
 » scenda tribuant; Minores discunt
 » litteras elementarias, Catechismum
 » B. Lutheri et Ordinem salu-
 » » tis. In hac schola pueri et pu-
 » ella duodecim numerantur, qui etiam,
 » ut et priores, cum iis, qui literis servi-
 » unt, gratis uestiuntur, cibantur et edu-
 » cantur. Ecclesiae ministris Praecepto-
 » ribus, Scribis Samulicis aliisque, qui
 » instituti huius ministerio praesunt,
 » singulis mensibus datur salarium,
 » ut nihil dicamus de Electosynis.
 » In hunc quoque diem totum institu-
 » tum ad versantium conatibus ac ma-
 » chinis in tantas angustias redactum
 » est, ut non nisi glorioso Dei au-
 » xilio praesidioque, quod certissime
 » speramus, remediari possit, quo
 » ex hac persecutionum aestu non tan-
 » tum eluotemur, sed etiam in poste-
 » rum causam Dei inter duos Ori-
 » entales divino ardore ac optativissimo

„succesfu agamus, Christoque ani-
„mas lucrēmur. Deus ter Optimus
„Maximus, qui dedit filium su-
„um in lucem gentium, ut sit Sa-
„lus usque ad extremitatem terra,
„stabiliat sanctum hoc manuum
„suorum opus, firmet illud contra
„vim et insidias aduersariorum
„perficiatque ad nominis sui a-
„terni gloriam, et in Paganorum
„aeternam salutem! Ab ortu so-
„lis usque ad occasum eius sit
„laudatum nomen Jehoua!
„Tranquebaria ad littus Coro-
„mandelinum in India Orientali
„d. 20 Jun. 1712.

Fincio autem ex Anglia pro-
fecto laudata Societas Nouum
Testamentum Lusitanicum am-
stelodami quam nitidissime
excudendum curavit, et anno
eodem 1711 exeunte aliquot ex-
emplorum centurias ad Mis-
sionarios transmissit, datis ad
eodem denuo humanissimis lit-
teris, ita se habentibus:

„Reuerendi Viri,

„Speramus, circa hoc tempus
„Fincium nostrum, qui elapso
„mense Aprili ad vos transitu-
„rus, navem conscendebat, in In-
„dia Orientali tandem appulsi.
„Erat it a Societate de propa-
„ganda Christi euangelio ad vos
„missus, ut in gerendo Domini
„opere manus vobis praberet au-
„xiliatrices, et suppellectili ty-
„pographica, qua amicorum summi-
„bus erat instructus, veritates
„Christianismi eo expeditius spar-
„geret inter Gentes. Incrementa
„schola et Ecclesia Malabarica
„adeoque totius instituti felici-

„ter coepte scire desideramus
 „vehementer: Dignum enim dei
 „ut Christianos omnino docet
 „non possumus non admirari
 „in tam arduo momenti negotio
 „quod tam in Magna Britannia
 „quam aliis terris promotores
 „inuenit, qui ultro erogant
 „quae propagando in India cum
 „gelio inferuire possunt. Vltima
 „vestra monita, quae et reglorum
 „plantationes, quae vocant, se-
 „ciatim respiciunt, altius ani-
 „mis nostris infudit, quam ut
 „ullis ea impedimentis elabi no-
 „bis patiamur, sperando, reme-
 „rar, quae quidem in presenti
 „undique nos circumdant, di-
 „uina gratia adspirante suo
 „tempore superatum iri; quo
 „ostio sermonis semel aperto, ut
 „scriptura loquitur, eo liberiore
 „pede ad gentes transire liceat
 „et odorem cognitionis Christi
 „quouis in loco manifestare.
 „Certum est, messem instare
 „maltam, et ipsis gentilibus
 „dnicis radium quandam alti-
 „oris convictionis in India tam
 „Orientali quam Occidentali af-
 „fulgere; laboramus autem in Eu-
 „ropa magna uirorum penuria,
 „qui, seposito rerum priuatarum re-
 „spectu et uana gloriolae studio
 „Christiana dexteritate opus hoc
 „aggrediendo, non sibi ipsis sti-
 „pendium vel mercedem lucrari in-
 „tendant, sed Christo animas.
 „Interea optamus, Reuerendi Viri,
 „ut uos opus, cura uestra commissum,
 „omni animi nisu urgere pergatis,
 „et benefaciendo uos legnes fieri

„nunquam patimini. Quo inti-
„mius fraterno in Christi amore
„coaluerint corda vestra, eo ma-
„gis conspicuus reddetur progres-
„sus in negotio salutis inter
„Ethnicos promouendo. Cum in
„finem primorum Christianorum
„exemplum iugiter vobis ob ocu-
„los versetur, quippe in quod ipsi
„gentiles olim intuendo sacrum
„mutui amoris vinculum et inti-
„mam animorum conjunctionem
„in Christianis magnopere mi-
„rabantur, et diuina convictionis
„aculeos de veritate religionis
„Christiana hinc percipiebant.
„Eadem via et vos insistatis,
„ut veritas Christianismi non
„per verba solum, sed per practi-
„cam insuper in vita et moribus
„expressionem gentilibus se pecto-
„ri eo altius infinuet: haec
„enim felicissima propagandi
„Christi Evangelium methodus
„semper fuit. Duplex hinc vo-
„bis enascetur fructus; cum
„enim in ipso conversionis limi-
„ne anceps quasi haereat homo
„et iam circa possibilitatem,
„iam vero circa necessitatem Chri-
„stianismi practici varia ipsi sub-
„oriantur dubia, ipsa Missionarii
„vita doctrinis ad amplexum re-
„spondens, vinidat post se relin-
„quet convictiones, et subortas
„horum scrupulos ex auditorum ani-
„mis feliciter eximet. Veterum
„enim illud dictum: Cujus
„vita fulgur est, ejus verba sunt
„tonitrua, Missionariis iterum
„iterumque inculcandum esse cense-
„mus. Vita enim bona omnem
„humanae artis ac eruditionis

» apparatus infinitis passibus
 » post se relinquit; cum hic, si
 » illa destituatur, hominem ingler
 » et ad munus Missionarii digne
 » gerendum prorsus ineptum reddat.
 » Nouimus praeterea humanam ra-
 » tionem in hoc defectionis statu
 » eo uoque languescere, ut ad qua-
 » libet periculum at difficultatem
 » expauescat, resoria, quo se vertat.
 » Causa est, quia ratio post la-
 » psam a Deo et suavi ejus re-
 » gemine semel auulsa perpetuis
 » iam in se ipsa agitatur
 » disfidis, et iam huc, iam illuc
 » vago impetu impellitur. Natura
 » uero fidei, qua in propagando
 » Christi euangelio utramque pa-
 » ginam facit, non ita compa-
 » rata est. Quando enim imbe-
 » cillis hominis ratio, ingruente
 » periculo, animo deficit, tunc
 » fides in Dei potentiam, cui gra-
 » tiose est unita, filiali fiducia
 » eo firmiter recumbit. Quando
 » ratio obruitur suggestionibus
 » et anxio curis, fides curam su-
 » am et sollicitudinem omnem pa-
 » terna omnipotentis manus com-
 » mittendo, in hujus providentia
 » conquiescit. Quando denique fi-
 » di relictis ratio de progressu
 » operis ob imminentia pericula
 » et calamitates, dubitat, tunc fi-
 » des in Christum, uariis Dei
 » promissionibus corroborata, diuinam
 » suam energiam eo efficacius exle-
 » rit. Simplex enim fidei ottu-
 » lus est, et tunc ex una parte
 » peruersi saeculi mores et degene-
 » rem naturam corrigere studet,
 » ex altera parte non ex propriis ui-
 » ribus (ad bona quaque praestanda
 » remortuis) sed ex diuino promissi-

» onis verbo unice uniceque pen-
» det, et de obstaculis, qua
» communis animarum hostis nun-
» quam non ingerit, post multas
» deuoratas molestias tandem tri-
» umphat.

» Ne itaque animum despondeat-
» tis, si uariis cum aduersitati-
» bus luctandum vobis sit, ac la-
» tanas uel ex Paganorum uel
» Pseudo-Christianorum grege
» uangelii propagationi inimico
» suscitet. Et contrario spiritu
» potentia corroboretis uos in-
» uicem, Apostoli exemplum sedulo
» intuentes; hic enim Corinthiis
» scribit, se Ephesi paulo diutius
» esse mansurum, adiecta hac ra-
» tione; nam ostium, ait, mihi
» apertum est magnum, et aduer-
» sarii multi. Ex quo uidere
» est, et Apostoli animum aduer-
» sariis multitudinem neutiquam
» tractum fuisse; sed eo magis in-
» censum ad opus Domini promo-
» uendum. In hunc itaque intue-
» rentes, animum in quauis aduer-
» sitate recolligite, et in tramite
» quo coepistis, sedulo pergitte.
» Valete in Domino. Londini
» die 21. Decembr. 1711.

» Societatis nomine subscripsit
» Heinrich Newmann
» Secretarius.

Nos Germani interim in comparandam
typographiam Malabaricam consilia ro-
stra assidua contulimus. Misce erant
ex India littere Malabarice (vulgo Al-
phabetum) in charta depicta, quibus in
cylindris incis, matricibusque inde con-
fectis, ipsos typos fundendo curauimus.
Quo facto symbolum Apostolicum cum

versione Latina et Germanica specimi-
 nis loco nunc excudimus. Deinde univer-
 sam supellectilem typographicam Joanni
Berlino, Theologiae studio, in Opera-
 notropico nostro arte Typographi-
 cam edocto, et Joanni Theophilo
Adlero Typographo Lipsiensi commi-
 simus. Utro sese nobis ad hoc nego-
 tium Adlerus offerbat, quod non si-
 ne Dei Numine fieri credebamus
 quia hic ipse non tantum artis typo-
 graphicae satis peritus erat, sed lit-
 terarum etiam chalybi insculpere typis
 que ex aere fundere callebat: cuius sine
 utriusque artis adiumento officina ty-
 pographica diu consistere non potu-
 isset. Die igitur 13 Decembris 1712
 hi duo, assumpto in itineris futuro
 que laboris societatem adolescente
 Adleri fratre, in Angliam, et
 hinc mense Februarii 1713 in Indi-
 am profecti, Tranquebariam cum
 rebus omnibus die 29 Junii ut ce-
 lerissime ita felicissime pervenerunt.
 Unde paucis abhinc hebdomadibus
 primitiarum typographicarum accepimus
 certiores simul facti, quod eo ipso
 tempore, cum Navis abiit, Novum
 Testamentum a Ziegenbalgio in
 linguam Malabaricam, cuius ille
 peritissimus esse dicitur, translationem
 sub prelo esse coeperit. Narrant
 etiam Missionariorum epistola de
 edendis Bibliis integris Lusitanicis
 quorum specimen iisdem innotatum
 erat. Ante autem, quam haec
 ipsa prelo subiicerentur, fortasse
 Veter etiam Testamentum lingua
 Malabarica excuderetur.

Diximus supra de suscepta a
 Plutschouio professione ex India
 in Daniam. Postquam ergo iti-
 nere absoluto, salutatis in Anglia
 fautoribus et amicis in Daniam an-

no 1713 ineunte redux factus, regi
illud nuntiasset, cuius causa mis-
sus fuerat, singularem ipsius inuit
gratiam. On primis autem Re-
gis animus ad Missionarios in
India tuendos, et rebus necessa-
riis iuuandos inter ipsos armonum
strepitus ita singulariter flexus
fuit, vt divina providentia ex
hoc quam maxime eluxerit. Plut
Schonius deinde mense infecto
Octobri ex Dania ad nos uenit
ducto secum adolescente Mala-
barico, qui in sacro baptisma-
te nomen Simothei sortitus
et ex India cum ipso profectus
fuerat. Per integrum seme-
strum nobiscum commoratus
nonnullos, quos inter supra
nominatus Christianus Benedi-
ctus Michaelis fuit, linguam
Malabaricam docuit. Quo in
studio ubi illi tantum profecerunt
ut catechesin Lutheri ac Matthaei
Euangelium suo Marte interpretari
posset, Regis sui iussu cum iti-
nerum suorum socio in Daniam re-
uertit. ^{istis}

Hac de Instituto: qua Tibi non
minus grata futura confido, quam
quae de reliquis memorauimus.
Vivis, Vir maxime Reuerende,
in America, ipsa pagani extra
Ecclesiae Christi communionem
constituti, abundantissima. Fete-
ris igitur dictis Missionariis rem
gratiosam, si inuito cum ipsi
litterarum commercio de instituti-
que ad conuertendos Americanos
vestros inter Vos obtineant, illis
scripseris. Quo in commercio
Boehmius noster, et Tibi et il-

211
lis libentissime commodabit.
De istis institutis autem, ut et
nos prima quaque occasione facias
certiorer, etiam atque etiam ab
Te peto. Habemus epistolam tu-
iusdam Crescentii Matheri, Tui,
ut credo, agnati, Bostona die
12 Julii anno 1687 ad Joannem
Leurderum, Philologum olim Vl-
trajecti in Belgio celeberrimum
scriptam, ab Laurentio quodam,
amico nostro, Germanice versam,
in qua de ejusdam Joannis
Ellioti (quem non immerito Ame-
ricanorum Apostolum dici affir-
mat) studiis ad convertendos
Ethnicos, de quibusdam coe-
tibus, ad christianam religio-
nem perductis, nonnulla cum
voluptate legimus. Quorum
statum hodiernum cognoscere
in primis aueo. Fortassis Tu
ipse, Vir maxime Reuerende, ali-
cujus coetus ex gentibus Ameri-
canis collecti, Pastores^{es}, adeoque
eo melius hac in re nobis gra-
tificari poteris. Non ingrata
tamen nobis erunt, quaecunque
de Anglicanis etiam Ecclesiis,
natione talibus, subiungere Ti-
bi placuerit.

Finirem hic narrationem
meam, nisi de Academia no-
stra statu quaedam Te ex me
scire velle videreris: de quo
igitur pauca subjungam. Ad
Juris Consultorum quidem, Medi-
corum et Philosophorum ordi-
nes quod attinet, non video, qua
de istis Theologo Tibi, ego The-
ologus scribam. De tota Aca-

demia generatim nonuisse suffe-
rerit, quod omnium in Germania
hoc tempore a multis habeatur flo-
rentissima. Ex Ordine Theologi-
co mecum quatuor alii Professo-
res sunt: J. Joachimus Justus
Breithauptus, Abbat simul Coeno-
bii Bergensis, quod est prope Magde-
burgam; J. Paulus Antonius, Jo-
annes Henricus Michaelis et
Joachimus Langerius. Nos omnes
per divinam gratiam coniunctis-
sime vivimus, et pro suo quis-
que gratia modo, opus Domini
serio tractamus. Studiosos
nostros non tantum doctos effin-
gere, sed etiam vere pios reddere,
adeoque Ecclesiae Christi tales
Ministros preparare conamur,
qui verbum veritatis recte ferre
possint, nec voce tantum, verum
exemplo etiam suo greges suos
doceant. Qua in destinatione
etsi adhuc variis improborum
vexationibus expositi fuimus, Deus
tamen et patientiam et victori-
am semper nobis concessit, quam
et in posterum concessurum esse
confidimus.

Quod reliquum est, pro donis,
qua Orphanotropheo nostro bis
separatis temporibus misisti ~~per~~
(quorum priora quidem, et initio dixi,
nescio quo casu, non allata sunt) Tibi,
Vir maxime Reuerende, gratias ex
animo ago, et hunc adjectum pro-
grammatum a me editorum fascicu-
lum, tamquam grati animi qualem-
cunque testem, mitto. Persuasum
Tibi habeat velim, me ex eo tem-
pore, quo nobis per litteras inno-

fuisti, creberrimam fui in precibus
 ad Deum fecisse mentionem,
 nec unquam eam facere destitutum
 esse. Quod mutuum amoris Chri-
 stiani officium, ut et mihi,
 collegisque meis, prout libera-
 lissime promissisti, porro praeter,
 etiam atque etiam rogo atque
 obtestor. Ita futurum esse cre-
 do, ut licet locorum intervallo
 diiunctissimi simus, animi ta-
 men nostri in Deo in dies
 magis magisque coniungantur,
 ut tandem in coelesti patria ad
 gloriam Dei et salutem nostram
 sempiternam de facie etiam in-
 vicem nos pernoctamus. Ita fa-
 xit Deus propter Christum fi-
 lium suum, communem nostrum
 hospitalem! Amen. Vale. Co-
 lega mei passio ante nominati,
 nec non duo isti, quos in Pastro-
 ratu habeo, Freylinghufius et
Wieglebicus, salutem Tibi im-
 pertiunt. Data ad d. 19 Dec.
 1714. Hala Saxonum.

est) suam quaeque commodum¹⁹⁰
 his institutis adferant. tantum
 tamen abest, ut ad omnes sumtus
 erogandos sufficiant, ut ne eos
 quidem, qui ad alimentas com-
 paranda requiruntur suppedita-
 re penitus queant. Unde non seorsum
 ac in principio ad eandem cele-
 stis Patris mirificam provi-
 dentiam nobis confugiendum
 est, et in posterum eo magis est,
 quo maioribus subsidis, institutis
 ita augescentibus, tum ad paran-
 dum vitium, et eo pertinentia
 alia, tum ad extruenda et perfici-
 enda aedificia indigemus. Quae
 divina providentia sicut hucusque
 nobis aliisque pijs conspicua fuit,
 ita eam multo adhuc illustrio-
 rem futuram nullo modo du-
 bitamus. Haecenus de orphano-
 trophio. Restant nonnulla in-
 stituta alia, quae quavis ad
 illud proprie non pertineant, no-
 strae tamen directioni non mi-
 nus subsunt, de quibus nunc
 paullo strictius.

Paedagogium Regium (quo
 nomine schola illa, quam ditio-
 rum parentum e.g. comitum,
 baronum, equitum, mercatorum

7 sua maximo digna et salutis homi-
" num cupiditate, nos huc captivos
" abduci passus, et aliquam animo-
" rum nostrorum concitatis agni-
" tionem largitus est, summo pre-
" mirati sumus, quomodo prateri-
" tis temporibus ad mundi exemplum
" in diem seure viventes, collocata
" in Christi merito fiducia, de divi-
" na gratia nobis ipsis persuadere
" potuerimus, ita quidem, ut vel
" ipsam mortem appetere non dubi-
" tassetur, hanc vero miseria nostre
" agnitionem vividam Christi ~~fiduciam~~
" virtute, cuius antea plane ignari,
" saltem expertes fuimus, consequi
" ubi divinam gratiam imis suspiriis
" anhelare coepimus, a tantissimi
" Patris nostri providentia factum
" est, ut unum alterumque scriptum
" ex his, quae apud vos in lucem edita
" sunt, in manus nostras pervenerit.
" Quorum in animis nostris ope-
" ratio in solius Dei recondita bo-
" nitatis gloriam hanc veram con-
" fessionem nobis quasi extorquet,
" quod Dominus illud, quod in an-
" nexis precationibus et ab ipso omni-
" boni datore petendum est, ut nimi-
" rum istius laboris fructus in futu-
" ra